A testnevelés tanítása

AZ OKTATÁSI MINISZTÉRIUM MÓDSZERTANI FOLYÓIRATA
XI. ÉVFOLYAM

1975

5.

Kozák Lajos felvétele

A testnevelés tanítása

Szerkesztő:

Dr. Nagy György

Szerkesztő bizottság:

Bellay Lászlóné
Dr. Kálmánchey Zoltán
Nyiri János
Ruszkai Katalin
Dr. Székely Gabriella
Takács Ferenc
Varga Sándor
Várady Géza

E számunk munkatársai: Gergely Ferenc kollégiumi igazgató, Budapest; *Horváth Antalné* főiskolai docens, Tanárképző Főiskola, Szeged; *Kárpáti Károly* ny. testnevelő tanár, Budapest; *Kovács György* megyei vezető testnevelési szakfelügyelő, Szabolcs-Szatmár megye; *Nagyné Kovács Ildikó* testnevelő tanár, Budapest; *dr. Nagy György* főiskolai docens, OPI; *Nagy Sándor* testnevelő tanár, Budapest; *dr. Takács Ferenc* főiskolai docens, Testnevelési Főiskola.

Megjelenik évente hatszor

TARTALOM

Horváth Antalné: A testnevelés szakra jelentkezők felkészültsége 129
Gergely Ferenc: Sportköreink előtörténetéhez 134
Nagyné, Kovács Ildikó: Önértékelés és igényszint-realitás 138
dr. Nagy György: Életkor és motiváció (III.) 142
Nagy Sándor: Kísérletezzünk, kutassunk, publikáljunk 145
Kárpáti Károly: Gerincferdülések javítása (II.) 155

SZEMLE

Szerkesztőség: Budapest VII., Gorkij fasor 17—21. OPI Testnevelési Tanszék — Telefon: 228-203, 228-238, 228-609, 108-as mellék — Kiadja a Tankönyvkiadó, 1363 Budapest V., Szalai u. 10—14. — A kiadásért felelős a Tankönyvkiadó igazgatója — Terjeszti a Magyar Posta — Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI Budapest V., József nádor tér 1., telefon: 180-850, postacím: 1900 Budapest) közvetlenül vagy postabefizetési utalványon, valamint átutalással a KHI 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj egész évre: 14,40 Ft — Egyes példányok beszerezhetők a Budapest V., Bajcsy-Zsilinszky út 76. sz. alatti hírlapboltban.
Példányonkénti eladási ár: 2,40 Ft

75.3834 Egyetemi Nyomda, Budapest
Felelős vezető: Janka Gyula igazgató

A testnevelés szakra jelentkezők felkészültsége

HORVÁTH ANTALNÉ

A szakemberek körében nagy érdeklődést keltettek mindazok a megjelent cikkek, amelyek az új testnevelési tantervek koncepciójára, követelményeire, valamint a testnevelés oktatásának korszerűsítésére vonatkoznak. Gyakorlati tapasztalatokon nyugvó elméleti meggondolások alapján válogatják össze azt a mozgásanyagot, amelynek tervszerű, tudatos és eredményes elvégzése a tantárgy célrendszerének megvalósításához vezet.

Tagadhatatlan, hogy az eredményes munkához a jó tanterv nélkülözhetetlen. A cél elérésének viszont elengedhetetlen tényezője ennek a helyes gyakorlati megvalósítása. Erre azonban csak jól felkészült, megfelelő gyakorlati tudással és korszerű elméleti ismeretekkel rendelkező testnevelő tanárok képesek.

E megállapítás felvetését az teszi időszerűvé, hogy megjelent a felhívás a felsőoktatási intézményekbe történő felvételre való jelentkezésre. Ismét tanulók százai jelentkeznek testnevelő-tanári szakra, akik közül sokan csalódottan és kiábrándultan kényteleneknek majd tudomásul venni, hogy a felvételi vizsgán nem feleltek meg.

Hosszú évek tapasztalata mutatja, hogy a testnevelés szakra jelentkezők jelentős részének felkészültsége igen sok hiányosságot mutat. Nem szükséges hangsúlyozni, hogy a tanárképző munka testnevelésből is éppúgy, mint bármely más szaktárgyból, az iskolából hozott alapra épül. Ezt valamennyi szaktárgynál természetesnek tartják, egyedül csak a testnevelés vonatkozásában csodálkoznak rajta. Pedig ahogy orosz nyelvből a cirillbetűk elsajátíttatása vagy matematikából a törtekkel való műveletek megtanítása nem a főiskola feladata, a testnevelő tanárképző munkát sem lehet eredményesen végezni, ha a jelentkező nem rendelkezik megfelelő alappal. Mint minden más tárgyból, kisebb hiányosságok itt is pótolhatók, de az alapozás nem a felsőoktatás feladata.

Dr. Nagy Tamás cikkében azt írja: „Tanterveink — vitatott kérdéseik ellenére — a nemzetközi összehasonlításban is korszerű, haladó, modern tantervek. A testnevelés mozgásanyagának összeállításában az általános mozgáskoordinációt, tágabb értelemben a nagymozgásos cselekvések tudatos elsajátíttatását tartja szem előtt..."

Kérdés, hogy miből adódik az az ellentmondás, amely a tantervi koncepció és ifjúságunk felkészültsége — a megvalósítás „eredménye" — között mutatkozik. A probléma nem egyszerű, hanem összetett. A kérdésre, eddigi tapasztalataink alapján megkíséreljük a választ megadni.

*

Az 1974. évi felvételi vizsgák alkalmával tájékoztató jellegű felmérés történt a testnevelés szakra jelentkező hallgatók körében a jelentkezők felkészülésének biztosítását szolgáló körülményekről, felkészülésük módjáról, sportbeli irányultságukról, testnevelési tájékozottságukról és a pályaválasztásuk motivációjáról.

A felmérés kérdőíves módszerrel történt, ami természetesen magában rejti mindazon hibalehetőségeket, amelyek erre a módszerre jellemzőek. A felvételi vizsga zavartalanságának biztosítása érdekében a kérdőívek kitöltésére a felvételi után került sor, ezért többen is felületesen töltötték ki az íveket, egyes kérdésekre nem válaszoltak, vagy a válasz nem volt kielégítő.

A cél azonban nem az volt, hogy százalékos arányban kimutassuk, hogy a felvételizők közül pl. hányan versenyeztek egyesületi színekben stb., hanem, hogy tájékozódjunk ifjúságunk felkészüléséről, ennek

lehetőségeiről és arról, *milyen feladatok várnak reánk* a jövőben az esetleges hiányosságok megszüntetésére. A testnevelés előtt álló, egyre fokozódó feladatok elvégzését a jövőben csak alapos szakmai tudással rendelkező testnevelő tanárok tudják biztosítani! Az ilyen — korszerű ismeretekkel rendelkező testnevelő tanárok képzése — csakis akkor lehetséges, ha a jelentkezők olyan alapvető és szükséges képességekkel, ismeretekkel, jártasságokkal és készségekkel rendelkeznek, amelyre a főiskolai oktatás építeni tud!

Konkrét eset indított bennünket a felmérés elvégzésére. Egy leánytanuló érdeklődött a felvételi vizsga gyakorlati anyaga iránt. A beszélgetés során kiderült, hogy egyik vidéki, labdajátékban jó eredményt elérő középiskola tanulója amikor meghallotta, hogy magasugrás is szerepel az atlétika felvételi anyagában, elbizonytalanodott, mert — mint mondotta — általános iskolában ugrott utoljára magasat. A testnevelési órán leginkább „kosaraztak". Meg vagyok győződve arról, hogy a labdajátékokkal bizonyos képességek és készségek nagymértékben fejleszthetők, de ezek egyoldalú gyakoroltatása sokirányú mozgástapasztalat szerzésétől fosztja meg a tanulókat, amelyekre később, mint jelen esetben is, nagy szükségük lenne.

A viszonylag egyoldalú képzésben részesülő tanulók hátrányba kerülnek a felvételi vizsgán a sokoldalúan foglakoztatott tanulókkal szemben. Lehetséges, hogy felvételt nyernek, de testnevelési tárgyakból már az első félév végén utóvizsgára kényszerülnek, mert a követelményeket nem tudják teljesíteni. Előfordul, hogy valaki kiváló, NB I-ben szereplő labdajátékos, de fizikai ereje nem kielégítő, így pl. a tornában előtte álló feladatokat képtelen megoldani, mert nem rendelkezik a tornához szükséges képességekkel és mozgástapasztalatokkal. A hiányosságok pótlására kénytelen nagyon sokat gyakorolni. Ez rendszerint az általa választott és kedvelt sportág gyakorlásától veszi el az energiát. Mindez sok esetben kimerüléshez vagy sérüléshez vezet, ami teljes tétlenségre kárhoztatja. Kedvelt sportágában sem képes hozni azt az eredményt, amit önmagától is elvár és végül letörik. Sok példa van rá, hogy az ilyen hallgatók gyakran elvesztik önbizalmukat és reményüket, hogy viszik valamire.

Mindez elkerülhető volna, ha a testnevelés szakra jelentkező tanulókkal a testnevelőtanár kartársak már jóelőre, tudatosan foglalkoznának. Ennek előfeltétele, hogy a tanulók hozzájuk forduljanak segítségért, tanácsért. És itt vetődik fel a pályaválasztás egy nagyon fontos kérdése. Mikor dönti el a tanuló, hogy testnevelő-tanári szakra jelentkezik? A felmérés eredménye tájékozódásra érdekes adatokat nyújt.

I.

A felmérésben részt vevő 207 felvételiző az alábbi válaszokat adta:

általános iskolás korában határozta el:	59	28,5%
középiskola I—III. osztályában:	100	48,3%
középiskola IV. osztályában:	38	18,3%
nem válaszolt:	10	4,9%

Még érdekesebb, ha megnézzük, hogyan készültek fel a jelentkezők a felvételi vizsgára. 48,4% vette igénybe testnevelő tanárának segítségét, ami ez esetben a tanár és tanítvány közötti jó kapcsolatot jelzi, és a felkészítés szakszerűségét biztosítja. Elgondolkoztatóan magas viszont (41,5%) azoknak a száma, akik minden segítség nélkül, teljesen önállóan készültek fel. Vajon mi lehet ennek az oka? Nem valószínű, hogy testnevelő tanáruk megtagadta volna a támogatást, ha kérik! Valószínűbb, hogy inkább restellték tanáruk előtt azt bevallani, mire készülnek. A testnevelő kartársakkal való személyes beszélgetés alkalmával néhány esetben kiderült, nem tudták, hogy volt tanítványuk testnevelés szakra készül. Őszintén megmondták, hogy biztosan lebeszélték volna, mert az illető adottságait, felkészültségét és személyiségét nem tartották alkalmasnak a testnevelés szak elvégzéséhez.

A jelentkezők 10,1%-a vett igénybe külső segítséget, felkért oktatóval korrepetáltatta magát a felvételi vizsgára. Ez bizonyára nagyobb önbizalmat adott, de az esetleges képességbeli hiányosságokat nem pótolta. Az ilyen foglalkozás felesleges, ha az illető tanulmányai alatt rendszeres testnevelésben részesül.

A felvételire való felkészülést nem elegendő érettségi után elkezdeni, az szorosan összefügg az iskolai testneveléssel. Az ezzel kapcsolatos válaszok szintén tanulságosak.

*

Lássuk először a sportlétesítményekkel való ellátottság kérdésére adott válaszokat.

A felvételizők volt iskoláinak 96,6%-ában volt *tornaterem*, mindössze két jelentkező akadt, aki sem általános, sem középiskolában nem jutott tornaterembe. 14,5% azoknak a száma, akik csak középiskolában gyakorolhattak tornateremben. (Az általános iskolák 17,6%-a nem rendelkezett tornateremmel.)

Érdekes képet mutat a *szabadtéri sportpályákkal* való ellátottság:

207 jelentkező volt iskoláiból	*ált. isk.*	*középisk.*
atlétikai gyakorlóhely	72	79
kézilabdapálya	140	146
kosárlabdapálya	45	119
egyéb (röplabda, labdarúgó stb.)	24	22
nem volt pálya	17	6
nem válaszolt	16	5

Érdekes az is, ha ezzel összehasonlítjuk a jelentkezők egyes sportágakban való versenyzésének adatait:

207 jelentkezőből versenyzett	*ált. isk.*	*középisk.*
atlétikában	97	76
kézilabdázásban	76	59
kosárlabdázásban	43	66
tornában	66	46
úszásban	18	12
egyéb sportágban	51	56
nem versenyzett	11	15

Figyelemre méltó az „egyéb" sportágakban való versenyzés adatait megvizsgálni, mert útmutatást ad ifjúságunk sportbeli érdeklődésére:

	ált. isk.	*középisk.*
labdarúgás	18	18
röplabdázás	9	13
kenu, evezés	6	7
asztalitenisz	7	6
tenisz	5	4
vívás	2	2
vízilabda	2	1

Egy-egy tanuló versenyzett általános, illetve középiskolában: birkózás, öttusa, cselgáncs, lövészet, ökölvívás, sakk és tájékozódási futásban.

A versenyzéssel kapcsolatban megvizsgáltuk azt is, hogy egy-egy tanuló hány sportágban versenyzett.

207 jelentkezőből:	*ált. isk.*	*középisk.*
egy sportágban versenyzett	88	96
két sportágban versenyzett	56	63
több sportágban versenyzett	46	26
csak labdarúgásban versenyzett	6	7
semmilyen sportágban	11	15

A versenyzők legnagyobb része az iskolában készült fel a versenyekre (143—146), aránylag kevesen sportiskolában (21—9) és elég sokan jártak egyesületekben (109—123).

A középiskolát véve tekintetbe 159 tanuló csak iskolai bajnokságon indult, 81-en egyesületi bajnokságban, míg 44-en az NB. I. és NB. II. küzdelmeiben vettek részt különböző labdajátékokban.

A fenti adatokból kiderül, hogy ifjúságunk szereti összemérni erejét, tudását. Ha megfelelő felkészültséggel rendelkezik, szívesen indul több sportág versenyein is. Az ott felmutatott eredményeik, verseny alatti magatartásuk értékes adatokat szolgáltatnak tanáraik számára. Érdemes lenne a jö-

vőben több versenyzési lehetőséget biztosítani ifjúságunk tömegei számára, nem csak a legkiválóbbaknak, hanem a „középmezőny"-nek is.

*

A jelentkezőknek a versenyeken elért eredményeiről szerzett információk célja nem a beírt eredmények vizsgálata, hanem tájékozódás volt a versenyzés „tudatosságát" illetően. Aki ugyanis szívvel-lélekkel versenyez, sportol, az tisztában van saját teljesítményeivel. A válaszok igazolták a kérdésfeltevés jogosultságát. A kérdezetteknek kb. 30%-a nem tudott eredményeiről beszámolni, a 70% egy része is csak több-kevesebb pontossággal válaszolt.

A versenyekre való felkészítést 116 esetben testnevelő tanáruk végezte, míg 79 esetben külső edző. Jelentős adat ez a tanulói személyiség formálása szempontjából. Jól mutatja, hogy milyen fontos szerepet tölt be egy-egy külső személy a tanulók egyéniségének kialakításában.

A következő kérdés az volt, hogy hátráltatta-e a versenyzés a tanulókat tanulmányaikban:

igen, hátráltatta	26
nem hátráltatta	167
nem válaszolt	14

Tanulságos az is, hogyan vélekedtek a más szakos tanárok a tanulók sportolásáról:

jó szemmel nézte	128
nem jó szemmel nézte	60
közömbös, illetve nem válaszolt	17

Az eredmény arra figyelmeztet, hogy változtatni kellene egyes tanárok testneveléssel, sportolással szembeni „negatív" jellegű szemléletén is, mert véleményük erősen befolyásolhatja a fiatalságot a testnevelésben, sportolásban való részvételben. E kollégákkal be kellene láttatni, hogy az egészséges testmozgás, a nem túlzásba vitt versenyzés a tanulók testi fejlődését, egészségük fenntartását célozza. Ezért a tanulókat nem szabad elítélni vagy hátrányos helyzetbe juttatni. A testnevelő tanároknak pedig ügyelni kell az egyensúly megtartására, jól sportoló tanulóik tanulmányi előmenetelére és időbeosztására is figyelemmel kell lenni, mert a sportbeli eredmények elérése sem történhet a tanulmányi eredmények rovására.

Az eddigiek tehát azt mutatják, hogy létesítményekben, lehetőségekben, szakszerű irányításban nem volt hiány.

II.

A kérdések másik nagy csoportja az iskolai testnevelés anyagára és lebonyolításának módjára vonatkozott. Aláhúzással kellett választ adni arra, hogy mivel foglalkoztak, illetve mivel nem foglalkoztak a testnevelési órán? Jóllehet a válaszokat nem lehet abszolút értékűeknek tekinteni, mégis érdekes képet kaptunk felvételizőink előző felkészültségéről, egyes sportágak kedveltségéről, illetve választ kaptunk a felkészülés hiányosságának okaira. A teljességre való törekvés nélkül íme néhány érdekesebb adat.

Gimnasztikával (szabadgyakorlatokkal) 85 jelentkező állítja, hogy foglalkoztak, 17-en azt, hogy egyáltalán nem! Valószínűleg ide sorolható a határozott választ nem adó 105 fő jó része is, mert tapasztalataink azt mutatják, hogy a jelentkezők, illetve felvettek legnagyobb százaléka gimnasztikailag rendkívül képzetlen!

Kéziszerekkel 25-en dolgoztak, 62-en egyáltalán nem találkoztak velük. És a fennmaradó 120? Lehet, hogy azt sem tudja, mi a kéziszer?

Talajtornával 79-en foglalkoztak, 31-en egyáltalán nem. Pedig legegyszerűbb szer a talaj és vitathatatlanul mindenütt van.

A tornaszerek közül legelterjedtebb az ugrószekrény: 86-an gyakoroltak támaszugrásokat, de 34-en soha nem ugrottak. (A felvettek között is majd minden évben akad hallgató, aki életében még nem ugrott, pl. guggoló átugrást ugrószekrényen!)

Második legelterjedtebb szer a gyűrű,

amelyen majdnem azonos arányban gyakoroltak, illetve nem (57—54).

25—42 fő között váltakozik a gerendán, korláton, felemáskorláton gyakorlók száma, de mintegy 90-en nem találkoztak szerrel tanulmányaik során! (Talán részben ez okozza, hogy a tanulók „általában" nem szeretik a tornát, mert nem is ismerik!)

*

Még kirívóbb a helyzet az *atlétikánál*, hiszen ha a tornatermek nincsenek is felszerelve tornaszerekkel — és a tanterv sem sok anyagot ír elő — atlétikai gyakorlóhely, iskolaudvar, szabadtéri pálya jóformán minden iskolánál található!

Futással 113 helyen foglalkoztak — nyilván tudatosan és intenzíven —, 19 helyen egyáltalán nem!

Távolugrást 94 jelentkező iskolájában ugrottak, 20 helyen nem.

Magasugrást 110 helyen gyakoroltak, 18 iskolában nem

Súlylökéssel 64-en foglalkoztak, 50-en nem.

Fentieknél is csak határozott igennel vagy nemmel válaszolók adatait tüntettem fel. De vajon mennyit gyakorolt mindezekből a kettő között meghúzódó és határozott választ nem adó „középmezőny"?

*

Érdekes képet mutat a *labdajátékok* elterjedettsége. Amíg a felmérési adatok szerint 146 iskolában volt kézilabdapálya, mégis csak 89 helyen foglalkoztak a kézilabdázás oktatásával. A 119 kosárlabda pálya mellett viszont 133 helyen oktattak kosárlabdázást — nyilván tornatermekben.

Meglepő és örvendetes a röplabdázás elterjedettsége: 36 helyen foglalkoztak vele, az iskolák 17%-ában. Ezzel szemben 51 helyen volt labdarúgás, ami azért nagy szám, mert a felvételizők között 84 fő volt a férfi, és feltételezhetően lányok nem foglalkoztak vele középiskolai testnevelési órán.

*

Viszonylag kevés helyen: 27 iskolában foglalkoztak *úszással*, és ami elszomorító, 82 helyen egyáltalán nem. Az úszás oktatása terén még sok tennivaló van! Tapasztalataink azt mutatják, hogy a főiskolára kerülő fiatalok (nem testnevelés szakosok) kb. 30—35%-a egyáltalán nem tud úszni!

Igen érdekes viszont az az adat, hogy két iskolában rendszeresen teniszeztek a tanulók a testnevelési órán!

*

A válaszok tanúsága szerint 118 helyen lehetőség lett volna a hiányzó vagy elhanyagolt mozgások gyakorlására, 10 válaszoló szerint pedig részben megoldható lett volna! 71 helyen hiányzott a lehetőség erre. Ez elgondolkodtatóan nagy szám!

A testnevelési osztályzathoz 158 helyen kellett bizonyos szinteket teljesíteni, 48 helyen nem, 2 esetben csak részben. Ez mutatja, hogy milyen jelentős feladat a testnevelési követelményrendszer tartalmi és formai kérdéseinek tisztázása.

174 iskolában törődtek az egyes mozgások helyes technikai végrehajtásának oktatásával, de 31 iskolában nem tanítottak technikát, helyesebben nem törődtek a tudatosítással, ami a mozgásoktatás egyik jelentős faktora!

Örvendetesen sok iskolában, 184 helyen tanár irányításával, az osztály valamennyi tanulójával folyt a testnevelési óra. 13 helyen fordult elő, hogy a tanár csak a versenyzőkkel foglalkozott, a többi tanuló szabad foglalkozást kapott. 6 jelentkező nem válaszolt erre a kérdésre.

A fenti számadatok kell, hogy elgondolkodtassanak bennünket arról, vajon megfelel-e a valóság a tantervi elképzeléseknek és azon elvárásnak, amelyet az iskolai testneveléssel szemben támasztunk? A következtetéseket bárki levonhatja.

*

A vizsgálódással az volt a célunk, hogy a jelentkezők felkészültségében évről évre mutatkozó hiányosságok okait keressük. Jól tudjuk, hogy az egyes iskolák körülményei, ellátottsága, lehetőségei korlátozottak. Az is bizonyos, hogy a jelentkezők nem lehetnek valamennyi sportágban egyformán átlagon felül képzettek. Az azonban kivá-

natos, hogy a testnevelés szakra jelentkezők olyan sokoldalú alapképzésben részesült, sok mozgástapasztalattal rendelkező tanulók legyenek, akik képesek a tanárképzés során rájuk váró feladatok elvégzésére, új, összetettebb mozgásformák megtanulására, a mozgások oktatásmódjának elsajátítására.

Ez az igény, elvárás azért jogos, mert az itt végző hallgatók lesznek a jövő generációk testi nevelésének vezetői! Mindannyiunk közös érdeke tehát, hogy rátermett és megfelelő módon felkészített tanárokat adjunk a társadalomnak. Ennek elérése csak a testnevelő kartársak segítségével lehetséges, akiktől azt kérjük: kísérjék fokozott figyelemmel a testnevelés szakra jelentkező tanulókat, és támogassák őket a minél jobb felkészülés érdekében. Fordítsanak gondot képességeik minél magasabb fokú fejlesztésére, készségeik kialakítására, mert a megfelelő alappal rendelkező hallgatók magas szintű képzése csak így, közös összefogással lehetséges.

Sportköreink előtörténetéhez

GERGELY FERENC

„Fordulat az iskolai sportban" címmel közölte a Népszabadság azt a beszélgetést, amelyet Páricska Zoltánnal folytatott a lap munkatársa. Ebben olvashatjuk a MM, az OTSH és a KISZ által közösen kidolgozott új iskolai testnevelési formáról a következőket! „Az új tervezetben a legfontosabb, hogy valamennyi tanuló testnevelési lehetőséghez jusson szervezett keretek között. Ezért valamennyi középfokú iskolában megalakítják a sportköröket, s a minisztérium biztosítja, hogy mindenütt meglegyenek a sportoláshoz szükséges feltételek." (1.)

A fordulat sikeréhez kívánunk hozzájárulni a hazai iskolai sportkörök történeti forrásának vázlatos bemutatásával.

*

A kiegyezés után, különösen a századforduló idején, hazánkban is gyors ütemben fejlődött a testnevelés és a sport. Ezt a lendületet törte meg az első imperialista világháború kirobbanása. Az 1867 után uralkodóvá váló tőkés termelési viszonyok rányomták bélyegüket a testnevelési és sportmozgalomra is. Ebben a sebesen fejlődő mozgalomban jelentős szerepe volt a középiskolai munkának, a középiskolába járó *fiú ifjúság* iskolán kívüli szereplésének. (2.)

Az egymás után alakuló társadalmi egyesületek, főként a vidékiek, jórészt csak a középiskolásokból toborozták versenyzőiket. A legtehetségesebb középiskolás versenyzők a versenysport élvonalának, a nemzeti válogatottaknak, az olimpiai keretnek biztos oszlopai voltak. A Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium közvetlen felügye-

lete alá tartozó középiskolás fiúk létszámánál összehasonlíthatatlanul nagyobb paraszt- és munkásfiatal *tömegek* testnevelése és csoportja csak a világháborúra való közvetlen felkészülés idején — akkor is elsősorban a legfelső katonai vezetés szorgalmazására — került napirendre...

A vallás- és közoktatásügyi kormányzat kezdettől fogva tiltotta a középiskolások bármiféle társadalmi egyesületbe való belépését, szereplését. Rendelkezései hatástalanok maradtak, s úgy tűnik ekkor még jobbnak látta az összetűzések elkerülését. Iskoláink zöme ugyanis nem rendelkezett sem tornateremmel, sem sportpályával, de még játszótérrel sem. A testnevelők — tornatanítók, művezetők — száma kevés, képzésük egyoldalú és alacsony színvonalú, fizetésük pedig — még 1914-ben is csupán „alamizsna". (3.)

Az iskolai testnevelés és sport helyzete lassan javult, ezekben az években — a „boldog" ferencjózsefi időkben! — elsősorban hadihajóra, ágyúra kellett a pénz, s nem iskolára, tornateremre, sportpályára.

Ennek ellenére a VKM döntő lépésre szánta el magát, 1912-ben kiadta a 155 956 sz. rendeletét, amellyel az eddiginél határozottabban tiltotta meg a középiskolások társadalmi egyesületekben való részvételét, ám ennek ellensúlyozásaként életre hívta a középiskolai testgyakorló köröket (sportköröket) az egész országban. (4.)

A rendelet szerint „az intézeti testgyakorló kör tagja a harmadik osztálytól fogva minden intézeti tanuló lehet, akit az intézeti igazgató a tornatanító ajánlatára arra alkalmasnak talál". „A körök hetenként $1^1/_2$—2 óra gyakorlatot tarthattak. Ötvennél több rendes tagot meghaladó létszám esetén két csoportot hoztak létre. Tilos volt a sportkörök gyakorlóóráit a délutáni játékokkal azonos időpontban tartani.

Az alakuló középiskolai testgyakorló körök alapszabályait a VKM hagyta jóvá, közvetlen felügyeletét az igazgatók látták el, a tankerületi főigazgatóságoknak pedig részletes jelentést kellett készíteni a rendelet végrehajtásáról. (5.)

Az intézkedés hívei mivel indokolták — a nyilvánosság előtt! — annak időszerűségét, helyességét?

Hiába a fegyelmi szabályzat tiltása, az ismételt VKM rendeletek — olvashatjuk a Magyar Középiskolában — „ennek dacára a sportegyesületekben — különösen a fővárosiakban — csakúgy hemzseg a sok középiskolai tanuló bízva abban, hogy a nagyvárosi élet elrejti őket az igazgatói és tanári szemek elől... Ott, ahol a felnőttek feszt elenül beszélgetnek és viselkednek, ott a kiforratlan és fejlődő korban levő ifjúnak helye nem lehet." (6.)

A Tornaügy irata: „A középiskoláknak régi törekvésük volt, hogy a tanulóifjúságot a társadalmi egyesületek szférájából elvonják (a sportkör) ...Nem új intézmény, mert nagyon sok magyar középiskolában már 25—30 év előtt megvolt. Most csak rendszeressé vált az, ami eddig helyi jellegű volt. Ezután egységes alapon, egyöntetű szellemben fognak ezek a kis ifjúsági sport-köztársaságok a középiskolai tanulóság testnevelésének szolgálatában állni. Haszna lesz belőle elsősorban az ifjúság morális és testnevelésének, de előkészíti egy fejlettebb társadalmi sportélet jövőjét is." (7.)

Az Ifjúsági Testnevelés szerint: „Kettős szempontból fontos a rendelet: először azért, mert így a szellemi neveléssel a testi nevelés is lépést tarthat; másodszor mint legfőbb fórum, elhallgattatja az ún. sporttól irtózó, ill. a sportellenes tanárok örökös zsörtölődéseit." (8.)

Hangoztatták azt is, hogy a társadalmi egyesületek kizárták a pedagógiai szakembereket, a fiatalokat pedig szembefordították az iskolai testneveléssel, az igazolt versenyzők lebecsülték azt. A társadalmi egyesületekben — írták egy helyütt — „ezentúl maguk lesznek, mint mi az iskolában. S ez helyes." (9.)

A pedagógiai és testnevelési szaklapok kiemelték a *sportkörök nevelő* szerepét, ami a korabeli oktatásközpontú iskolákban különös jelentőséggel bírt. (10.)

Az ilyen és ehhez hasonló tartalmú írá-

sok — melyek szerzői jórészt a VKM szolgálatában álló testnevelési szakemberek voltak — a rendelet megjelenése után széles körben kibontakozó sajtóvita részeként jelentek meg. (11.)
Lássuk milyen érvekkel támadtak a rendelet ellenfelei!?

A Sporthírlap szerint a rendelet váratlanul jött ki „sem előfeltételeiről nem gondoskodott a minisztérium, sem arról, hogy a sportegyesületek időt nyerjenek az elvesztett anyag pótlására". (12.) Ez a lap írta egy héttel később: „A sport minden ága meg fogja sínyleni az ifjúság elvesztését. Úszósportunkat teljesen letöri, atlétikában a legfrissebb és legértékesebb hajtások hullanak el... a fellendülőben vidéki sportot ... derékban vágja ketté..." (13.)

A társadalmi egyesületek vezetői, élen a MAC tisztikarával, memorandumokkal, kérelmekkel igyekeztek nyomást gyakorolni Zichy miniszterre, elérni a rendelet visszavonását. (14.) Kérték az ún. átmeneti idő meghosszabbítását — 1916-ig! (15.) A rendelet végrehajtása során jelentkező kedvezőtlen mozzanatok felnagyítva kommentálták a lapokban, előre siratták a megálmodott olimpiai reménységeket. (16.) Az akkor alakuló sportkörökről pedig megállapították „nem tudják az egyesületi munkát helyettesíteni". (17.)

A VKM — és az időközben megalakított Országos Testnevelési Tanács — nehéz helyzetbe került, s ennek hatására kisebb engedményeket tett (protekció az „előkelő" egyesületeknek!). Ez ellen emelte fel hangját a Népszava, védve a zsenge korú, állami támogatásban nem részesülő munkássport ifjúsági utánpótlását. (18.)

A sportkörök munkája nehezen indult, egyes iskolai szakemberek túl gyorsan akarták végrehajtani a szétválasztást, mások elzárkóztak a társadalmi egyesületekkel való, távlati célokat szolgáló együttműködés elől, voltak akik a versenyt akarták kikapcsolni a testgyakorló körök munkájából. Egyes helyeken nem „válogatták" kívánt módon a köri tagokat s így a várt nevelési hatásuk lett kérdéses. (19.)

Néhány ügybuzgó közigazgatási és sportvezető erőfeszítése nem pótolhatta egy nem létező országos szakigazgatási hálózat több évtizedes munkáját. Haladás azért még így is volt. Bérczy István pl. rendelkezést adott ki, hogy a főváros valamennyi polgári leányiskolájában vegyék föl a tantárgyak közé a sportot is — korcsolyázást és az úszást — egyelőre nem kötelezően... (20.)

Az iskolák, sportkörök közötti versenyek is megindultak, a sport térhódítását nem lehetett megállítani. „Ma már a futballt az iskolából kitiltani nem lehet. Egyesek tiltó szava: a pusztába kiáltó szózat", — írta 1914 márciusában az Ifjúsági Testnevelés. (21.) A városokat sporttelepek létesítésére, tanárokat, tanítókat a sport mellé állásra bíztatja a sportkörbarát sajtó.

Nem tétlenkedett az ellenfél sem. A társadalmi egyesületek ott játszották ki a rendeletet, ahol csak tudták. Iskolás versenyzőiket nem lehetett foglalkoztatni a tanítás ideje alatt — megtették a szünetekben... Az alkalmi felmentések köre egyre több sportágra terjedt ki. (22.) „Ha tovább így fejlődik — olvashatjuk az Ifjúsági Testnevelésben — ... a ... miniszteri rendeletet ismét a régi sors éri." (23.)

A helyzet nem volt ilyen súlyos. A sportkörök versenyeit egyre magabiztosabban szervezték, lefektették a helyi, tankerületi és országos versenyek alapjait. 1915-től szerették volna megtartani a tanulók „olimpiáját" s egy országos ifjúsági sportcsúcsszerv körvonalai is kirajzolódtak már. (24.)

A kirobbanó háború mindennek határozott irányt szabott, a megalakult iskolai testgyakorló körök az imperialista mészárlás eszközeivé süllyedtek.

*

A középiskolai sportkörök (testgyakorló körök) *országos* megszervezése tehát a magyar polgári testneveléstörténet első virágkorára esik. Létrejöttének motívumai között jelentős szerepet játszott a katonai előképzés iskolán belüli biztosításának, a középiskolások baloldali politikai hatásokkal szembeni védelmének igénye, bár ezt a

vezető körök a nyilvánosság előtt nem hangoztatták.

A Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium, mint illetékes szakminisztérium, nem várta meg, amíg létrejönnek a sportkörök megalakításához szükséges tárgyi és személyi feltételek. Sietségüket elsősorban a háborús feszültség gyors növekedése magyarázza.

A sportkörök munkájától várták — ezeket az érveket nyíltan is lehetett hangoztatni — az iskolák belső életének pezsdülését, a nevelőmunka javulását, az iskolai testnevelés színvonalának emelkedését, a felnőtt ún. minőségi sport utánpótlásának biztosítását s végül a testneveléssel gazdagított polgári életforma széles körű társadalmi méretű, személyes példamutatás útján történő hírverését.

A megalakuló testgyakorló körök tagsága az egész magyar középiskoláskorú ifjaknak *töredéke* volt csupán, szervezett bekapcsolásuk a kiépülő országos testnevelési rendszer vérkeringésébe mégis haladást jelentett a honi *polgári* testnevelés és sport történetében.

*

A gróf Zichy János miniszter által jóváhagyott rendelet kihirdetése óta 62, az első középiskolai testgyakorló körök megalakulása óta idestova 100 év telt el. Hazánk, ifjúságunk életében sorsdöntő fordulat következett be, ennek minden következményével számolnunk kell akkor, amikor a középiskolai testnevelést és sportot minden eddiginél eredményesebbé kívánjuk fejleszteni.

A most kibontakozó munka szépségét annak *szocialista humanista céljai*, az egész középiskoláskorú ifjúságunkra, *leányokra, fiúkra egyaránt kiterjedő mérete* adja meg. Legyen ez a munka tervszerű, távlatokban gondolkodó, folyamatos és egybehangolt a nevelés valamennyi tényezőjével. Alakuljanak a sportkörök, versenyezzenek tanulóink, épüljenek a létesítmények, szülők és nevelők támogassák a szakvezetést.

A sportköri tagság jelentsen megbecsülést, dicsőséget minden tanulónk számára!

Jegyzetek

1. Népszabadság, 1974. október 16.
2. Magyar Középiskola, 1909. 243—45. l.
3. Az iskolai testnevelés általános helyzetét jól érzékelteti *Zsilinszky Mihály* államtitkárnak az a válasza, amit 1900-ban adott azoknak a képviselőknek, akik a népoktatással kapcsolatban bírálták a VKM iskolai testi neveléssel összefüggő politikáját. Többek között ezeket mondotta: „...meg kell jegyeznem, hogy igenis a testi nevelésre, a délutáni játékra és játékterek berendezésére a minisztérium igen nagy súlyt helyezett, és ma már jóformán az egész ország középiskoláiban arról *tanácskoznak*, miképpen tudjanak olyan nagy területeket nyerni, amelyekben a testedzés, különösen pedig a játékok minél kényelmesebben és célszerűbben legyenek végrehajthatók." Országgyűlés Képviselőházának Naplói, 1909—XXVIII. 92.1. 1909 végén kezdett működni a MASZ testnevelési szakosztálya. Értekezletre hívták meg „mindazokat, akik kívánták, hogy ezt az *életbe vágó kérdést* (Kiem. *GF.*) megoldják: a pedagógusokat, az orvosokat s a sportembereket". Nemzeti Sport, 1909. november 13. 14. l. Ezen az értekezleten *dr. Nagy Béla* kijelentette: „Az kétségtelen, hogy minden, amit szeretnénk, csak évtizedek alatt lehet valósággá." Nemzeti Sport, 1909. november 20. 14. l. A tornatanítók helyzetére vonatkozóan l. Nemzeti Sport, 1909. augusztus 7. 1. l.
4. Hivatalos Közlöny, 1913. 3. szám 38—40 l. Tanügy, 1914. január 15. 85.l. Az érintettek már 1911 végén tudomást szereztek a rendelet előkészítéséről. Azonnal támadásba lendültek. A kultúrminisztérium sportegyesületek és testnevelés ellen címmel jelentették meg véleményüket a Pesti Hírlapban. *Gerenda Györgynek* magyarázkodni kellett. Válaszában az erőszakmentesség és a fokozatosság elvének tiszteletbentartását hangsúlyozta. (Sporthírlap, 1912. január 8. 3. l.) — A rendelet indoklásaként a következő érveket sorakoztatták fel (legtöbbet szó szerint olvashatjuk a korabeli sajtó „rendeletbarát" cikkeiben!): *a)* a sportéletben való szereplés idő előtti érést okoz, *b)* a tanulókat elfordítja az iskolai munkától, eredeti életcéljukat megmásítja, *c)* mire elhagyják az iskolát mint sportolók is kiégnek, *d)* az egyesületekben versenyzők lebecsülik az iskolai testedzést, *e)* anyagiassá teszi őket az egyesületek csábítása, *f)* korukhoz nem illő életmódot szoknak meg, s ez „unottá teszi előttük középiskolai kötelezettségüket, s így egész életükre végzetesen hathat rájuk".

A testgyakorló körök célja: „... az iskola falain belül is kellő mérséklet és megfelelő vezetés mellett az egymással való nemes vetélkedés révén, a tanulóifjúság tömeges képzésével párhuzamosan *hathatósabb egyéni testi kiképzésben* részesüljenek." (Kiem. *GF.*) A rendelet biztosította „a katonai oktatók bevonásával, a katonai hatóságokkal való közös megállapodás alapján tanítandó" céllövészetet. A katonai teoretikusok ugyanis ebben az időben úgy vélekedtek, hogy az eljövendő háborúban az győz, akinek nagy tömegű kiváló lövésze lesz. A katonai előképzés középpontjába tehát a céllövészetet állították. Ez az elv jutott érvényre a rendeletben is.

5. Uo.
6. Magyar Középiskola, 1909. 629—631. l.
7. Tornaügy, 1913. április 15. 141. l.
8. Ifjúsági Testnevelés, 1913. január 27. 1. l.
9. Uo. 1913. február 10. 1. l.
10. Magyar Középiskola, 1908. 273—276. l.
11. Ebben a vitában kifejezésre jutottak a tornasport és az ún. szabadtéri sportok hívei közötti elvi és személyi ellentétek, ugyanakkor kitűnt az egyes sajtóorgánumok függő helyzete is. Pl. Sporthírlap, 1912. szeptember 9. 1. l. Zsolt halálugrása c. írás.
12. Sporthírlap, 1913. február 10. 1. l.
13. Uo. 1913. február 17. 1. l.
14. Uo.
15. Ifjúsági Testnevelés, 1913. június 9. 1. l. „...Alig van hónap, hét, hol nem történne valami mozgolódás — olvashatjuk a lapban —, valami kérelem a tiltó... rendelet visszavonása érdekében."
16. Sporthírlap, 1913. február 10. 1. l.
17. Ifjúsági Testnevelés, 1913. november 10. 1. l. A Magyar Ifjúsági Atlétikai Szövetség kérdéséhez című írásban olvashatjuk: „Általában: az egész magyar diákatlétika már bizonyos polcon volt, s most az a veszély, hogy erről lecsúszik, és a munkát egészen elölről kell kezdenünk..."
Uo. a december 9-i számban írták: „Mióta a megszűnt Nemzeti Sport úszóversenyei elmaradtak, az ifjúságot a miniszter az egyletekből kitiltotta, visszaesés észlelhető a középiskolai úszás terén. Pedig ez nemcsak az úszósportra hátrányos, de magára az ifjúságra is óriási kárt jelent." 1. l. L. még Alkotmány, 1913. február 5. 15. l.
18. Népszava, 1913. június 19. 12. l.
19. Ifjúsági Testnevelés, 1914. február 3. 1. l. Uo. június 22. 1.1., Uo. 1913. december 22. 1. l.
20. Alkotmány, 1913. január 19. 17. l.
21. Ifjúsági Testnevelés, 1914. március 9. 1—2. l.
22. Uo. 1913. június 23. 1. l.
23. Uo. 1914. május 4. 1. l.
24. Uo. 1913. november 17. 1. l. „A működésben való egyöntetűség — írta *Bernáth János* —, a versenyek rendezésében való mérték és mód teszi *feltétlenül* szükségessé az iskolai ifjúsági egyesületeknek szövetségben való tömörülését... Az eszme már régen a levegőben van..."

Önértékelés és igényszint-realitás

NAGYNÉ, KOVÁCS ILDIKÓ

Középiskolai tanulók önértékelésének, illetve igényszintjének, valamint ezek realitásának vizsgálata címmel e lapban korábban megjelent cikkem.

Mostani vizsgálódásom tárgya az volt, hogy 4 év pedagógiai munka mit eredményezett, mennyiben változott az említett tanulók önértékelése, hogyan közelíti meg most, negyedik osztályban a reálisat.

Felmerül a kérdés: egyáltalán szükséges-e ennek vizsgálata, hasznát tudja-e venni mindezeknek a gyakorló pedagógus? Azt hiszem, nem ismert még eléggé széles körben a kollégák között a tanulók igényszintjének ismerete, és nem is tulajdonítanak jelentőséget önértékelésüknek, és kiváltképp annak, hogy ez mennyire reális.

Talán ez azért van így, mert nem tartozik szorosan a pedagógus napi munkájához, ugyanis távolabbi cél megvalósításához járul hozzá. Nem a tananyaggal kapcsolatos, nem szükséges az osztályozáshoz, nem kell jelentést tenni róla az igazgatónak. Csak ha mindennapi feladatát elvé-

gezte a tanár, juthat eszébe, hogy mi lesz a gyermekekkel, akik előbb-utóbb kikerülnek az életbe, és ott meg kell állniuk a helyüket. Azt hiszi a tanárok zöme, hogy mindennek eleget tesz akkor, ha pályaválasztási tanácsot ad, ha a tananyag tökéletes elsajátítását megköveteli, ha a tantárgyát megszeretteti, ha jó közösséget alakít ki. Mindez azonban kevés ahhoz, hogy a tanuló önállóan megálljon a lábán. Az önállóságra nevelésben nagyon sok minden benne van: többek között és hangsúlyozottan az, hogy a tanuló az iskolát elhagyva *képes legyen helyesen megítélni önmagát, igénye legyen önmagával szemben, és ezek az igények állandóan növekedjenek, hajtóerőt jelentsenek.*

Tehát egy képességgel több, amit nekünk pedagógusoknak kell kialakítanunk tanulóinkban, ha azt akarjuk, hogy munkánk jó eredménnyel járjon. El kell juttatnunk a tanulót arra a képességi szintre, hogy önmagától, belülről hajtva tegyen eleget feladatainak, ne külső kényszer szorítsa rá arra, hogy igényesen éljen.

Kísérletem egyik célja, hogy felmérjem a négy év alatti változást, másik pedig, a kollégák figyelmének felhívása e feladat jelentőségére és szükségességére.

Feltevésem, hogy az életkori sajátosságok változásával, alakulásával, a különböző testi képességek differenciálódásával párhuzamosan nő a képességek megítélésének realitása is.

Feltételezhető, hogy az I. osztályba járó 14—15 éves tanuló kevésbé reálisan tudja megítélni saját és mások képességeit, valamint igényszintje is kívánnivalót hagy maga után. Ezzel szemben várható a negyedik osztályba járóktól, hogy reálisabban ítélik meg önmagukat, jobban ismerik egyéniségüket, igényeik vannak önmagukkal szemben.

Célom tehát ennek a különbségnek a felmérése és a lehetőségekhez képest való kimutatása.

Az igényszint meghatározása szempontjából igen fontos az önértékelés, hiszen a tanuló igényszintjét elsősorban képességeinek reális felmérése teszi lehetővé. Csak abban az esetben képes a tanuló maga elé mércét állítani, ha ismeri annyira saját magát, képességszintjét, hogy ahhoz a feladatokat illetően, alkalmazkodni tudjon. Amennyiben az önértékelés reális, a kitűzött cél, a megvalósításra váró feladat is mindig alkalmazkodik hozzá és állandóan emelkedik, mivel a személyiség fejlődésének egyik elengedhetetlen „motorja" a jelenlegi teljesítmény túlszárnyalására való törekvés, vagyis az eddig elért eredménynyel való „elégedetlenség".

Ez a kísérlet ezt az „elégedetlenséget" igyekszik megközelíteni. Amennyiben az egyéni teljesítmény egybeesik az igényszinttel, úgy az igénytelenséget jelent, vagyis a túlszárnyalásra való törekvés hiányát jelenti. Ha viszont az elért eredmény elégedetlenséget vált ki a tanulóból, akkor a képességek alakíthatóságának törvénye szerint remény van az adott szint túlszárnyalására.

E munkámmal nem csupán az a célom, hogy felmérjem a változást, hanem hogy felhívjam a testnevelő tanárok és különösképpen más tantárgyakat tanító kollégák figyelmét is mindezek fontosságára.

Az iskolai testnevelésben és általában a többi tantárgynál is, sajnos, elég sok tanulónál ösztönző tényezőként csupán az osztályzat szerepel, melyben — tudjuk jól —, a tanár mint külső tényező játszik szerepet.

Keresni kell tehát azokat a tanulóban rejlő tényezőket, belső indítékokat, amelyek hozzásegítik őt önmaga helyes megismeréséhez, megítéléséhez, valamint az önmaga elé állított igényszint reális megállapításához.

A kísérlet menete

A négy alapvető testi képességnek megfelelően kis gyakorlatot kellett elvégezniük a tanulóknak, melyekre pontokat kaptak. Éppen az előbb említettek miatt kikapcsoltam az osztályzást, hogy ne torzítson.

Tehát az így kialakult összpontszámok meghatározzák a tanuló helyét az osztály rangsorában. Ezeket a kapott pontszámokat közöltem, de azt nem, hogy ezzel hányadik helyezett lett. Ezután megkértem a gyerekeket, rangsorolják osztálytársaikat, s e sorban saját magukat is helyezzék el oda, ahova úgy érzik, tartoznak (önértékelés — mások értékelése).

Az általam és a tanulók által készített rangsort összehasonlítva kapjuk meg, hogy ki mennyire reális, tehát kik közelítették meg leginkább a valódi pontok által biztosított helyet.

A felmérés a következő számszerű képet mutatja:

I. osztály	1966-ban
42% felülértékelt	
11% helyesen értékelt	
46% alul értékelte magát	

IV. osztály	1970-ben
45% jobbra értékelte magát	
15% helyesen	
40% rosszabbra értékelte magát a valódi értéknél	

Ehhez csak annyit, örömmel tölthet el minden pedagógust, hogy 10-ről 15%-ra nőtt a helyesen értékelők tábora, a másik két csoportról nem is beszélve, a számok itt is biztatók.

Az újrajelentkezők száma is nőtt a négy év alatt. A mostani 30-as osztálylétszám mellett 13-an jelentkeztek, hogy javítsanak. Ezt megelőzően 26-ból csak 8-an, vagyis akkor 30%, most 43%-ra emelkedett. A javítás aránya viszont alig haladta meg a korábbit. Akkor 20—25 között volt, most 18—53-ig terjedt a javítás mértéke pontokban.

Felmérés 1966-ban I. osztály

	1. pont	hely	II. pont	hely	jav.
1.	59,6	23	108,8	6	49,2
2.	115,2	4	161,3	1	46,1
3.	93,0	19	118,0	4	25,0
4.	88,6	22	112,0	6	23,4
5.	75,8	29	93,2	18	17,4
6.	73,7	30	91,1	19	17,4
7.	95,1	16	106,0	8	11,2
8.	93,8	18	99,1	13	5,2

Felmérés 1970-ben IV. osztály

	1. pont	hely	II. pont	hely	jav.
1.	80,2	24	90,3	15	10,1
2.	93,0	15	101,0	8	8,1
3.	115,0	7	147,0	3	22,0
4.	23,4	13	120,0	4	23,0
5.	70,0	20	100,0	9	30,0
6.	95,0	14	104,0	6	9,0
7.	118,0	6	170,0	1	52,0
8.	88,0	10	102,0	7	14,0
9.	75,0	18	95,0	10	20,0
10.	97,0	13	150,0	2	53,0
11.	70,0	20	93,0	11	13,0
12.	82,0	11	112,0	5	30,0
13.	56,0	30	92,0	12	36,0

Az újrajelentkezők helyezés szempontjából összehasonlítva nem mutatnak eltérést, ugyanis akkor a 4-et, most a 6-ot és a 7-et kivéve a „sorvége" jelentkezett javításra, s az új eredményekkel kialakult az első 13. Így lett a „sorvégéből" rangsorelső, komoly pontokkal lefőzve a korábbi „élmezőnyt".

Mindebből világosan kitűnik: azok a tanulók, akik igényesek, akarnak, önmaguknak is bizonyítani szeretnének, magasan felül tudják múlni addigi teljesítményeiket. A belső „motor" jól működik, a pedagógus fáradozása kicsit bonyolultan, de számokkal is kimutathatóan érzékelhető.

Ezekből a számokból sok mindenre lehet következtetni, többek között arra, hogy közelítenek a reálishoz az önértékelést illetően tanulóink, jobban ismerik képességeiket, mint 4 éve.

Az újrajelentkezők önértékelése összevetve az elért valódi helyével

1966 I. osztály

Pontszám alapján elért helye	Önmagát hova helyezte
23	12
16	10
21	21
8	3
2	5
18	16
17	5
4	2

A nyolc tanulóból 6 jobbra értékelte magát, egy helyesen és egy rosszabbra a valóságnál.

1970 IV. osztály

Pontszám alapján elért helye	Önmagát hova helyezte
24	21
15	7
7	5
13	6
20	10
14	10
6	2
10	6
18	15
13	8
20	12
11	9
30	15

13 tanulóból mindenki jobbra értékelte magát, de a második alkalommal be is bizonyította, hogy elérhető ez a hely.

A másik értékelésnél viszont torzul a reális kép, hogy miért, azt is sikerült kiderítenem. Negyedik osztályban kialakultak a baráti és ellenszenvkapcsolatok, a közösségben klikkek, csoportok, egyének magukra hagyva. Igazolásul megvizsgáltam az osztály összetételét, vagyis szociometriai felvételt készítettem.

A kapcsolatokat elemezve arra következtethetünk, hogy a közösség elég alacsony szinten áll. Harmincból 7 „peremgyerek" van, ami soknak mondható. Láthatunk 3-as kapcsolatot, ők jó barátnők, de csak külön az osztálytól tudják jól érezni magukat, ebből egy hármas kapcsolat a legjobb tanulóké, a másik kettő a 6 legrosszabb tanulóból tevődik össze. Páros kapcsolat elég sok van, de mindha ezek láncolatot alkotnának, nincs mag az osztályban.

Ha ez az osztály 4 év alatt közösséggé érett volna, akkor talán egymást jobban megismerve, reálisabb képet tudtak volna adni társaikról.

Végül leszűrhetjük, hogy az életkori sajátosságok változásaival az önértékelés és az igényszint közelít a reálishoz, de a IV. osztályban torzít a mások értékelésén a kialakult baráti és ellenszenvkapcsolat.

Megállapíthatjuk, hogy továbbra is feladatunk tanulóink helyes, reális önértékelésre való ösztönzése, igényeik állandó növelése mellett, valamint az egyes osztályokon belül a jó közösség kialakítása, mert ez mindkét előző feladat sikeres megoldásához hozzásegít.

Életkor és motiváció III.

DR. NAGY GYÖRGY

A szabad fogalmazású dolgozatok elemzése révén bepillantást nyerhetünk tanulóink testnevelésével kapcsolatos szemléletmódjába. Az adatok alapján — amelyet a 3. szám 92. oldalán közöltünk — megállapítható következtetések:

1. Az általános iskolás fiúk tornából kevéssé szeretik a talajgyakorlatokat, a támaszugrásokat, és ugyanez mondható el a középiskolás fiúkról is.
2. Az általános iskolás leányok a torna minden ágát kedvelik, míg a középiskolások a támaszugrások iránt csak csekély vonzalmat tanúsítanak, azaz nem szeretik.
3. Atlétikában szembetűnő mind a fiúknál, mind pedig a leányoknál — általános és középiskolában egyaránt — a futások és dobások iránti ellenszenv. (Ez alól csak a kitartó futás kivétel az általános iskolás fiúk esetében).
4. A játékokkal kapcsolatosan csak annyit említünk, hogy a testnevelési játékok szerepe és kedveltsége az életkor növekedésével egyre inkább csökken, bár ez a tény a fiúknál lényegesen kifejezettebb, mint a leányoknál.

Bár a dolgozatok tartalmi elemzése mélyebb bepillantást tett lehetővé az eddig leírtaknál, mégis szükségesnek tartottuk, hogy kérdőív segítségével is tájékozódjunk azokról az okokról, amelyek miatt a testnevelés iránti szükséglet és igény kialakul a tanulókban. Ebben a munkában segítségünkre voltak azok a kategóriák, amelyeket 1966-ban a Központi Sportiskolába jelentkezett 1007 tanuló „Miért tartod érdekesnek, és miért választottad a sportágat?" kérdésre adott válaszaiból elemezhettünk ki. E kategóriákat — az iskolai testnevelés és a sportági edzés tartalmi és módszerbeli különbözőségeit figyelembe véve — átalakítottuk, és így 20 olyan kijelentéshez jutottunk, amelyek ezeket az indokokat feltárhatták.

A tanulóknak a következő kérdőívet kellett kitölteniük:

Kedves Tanulónk!

Megkérünk, hogy az alábbi válaszok közül annak a háromnak a sorszámát szíveskedj bekarikázni, amelyek miatt Te a testnevelést szereted. Arra is lehetőséged van, hogy az „Egyéb" címszó alatt a felsorolásban nem szereplő indokot is leírj. Előbb figyelmesen olvasd el az egészet, és csak utána válaszolj. Köszönjük a segítségedet!

1. A szüleim is szeretik, és fontosnak tartják a testnevelést.
2. A tv-ben, illetve mérkőzés- és versenylátogatás alkalmával tetszett meg a sportolás.
3. A testnevelési órákon, illetve a házibajnokságokon sikeresen szoktam szerepelni.
4. Ha rendszeres testedzéssel foglalkozom, akkor szép alakom lesz, erős leszek.
5. Változatos a sokféle testgyakorlat.
6. Szeretek sokat mozogni, és a testnevelés szórakozást, felüdülést jelent számomra.
7. A tantermi órákhoz képest változatosságot jelent a tornateremben, sportudvaron való foglalkozás.
8. Olyan sportágakkal foglalkozunk, amelyek országosan, sőt világviszonylatban is nagyon népszerűek.
9. Baráti kapcsolatokat alakíthatok ki, mert társaimmal együtt kell küzdenem.
10. Ha jó sportoló leszek, azzal anyagi előnyhöz is juthatok.
11. Bizonyíthatom saját ügyességemet.

12. Erőm, ügyességem, gyorsaságom és kitartóképességem fejlődik.
13. Szép testtartásom és mozgásom lesz.
14. Alkalmasnak tartom magam, hogy valamelyik sportágban jó eredményt érjek el rendszeres gyakorlással.
15. Híres sportoló válhat belőlem.
16. Szeretem a sportágakban a küzdelmet és a győzelmet.
17. Ha tehetségem van hozzá, akkor könnyen, ha nincs, akkor viszont szorgalommal tudok jó eredményeket elérni.
18. Megmutathatom a bátorságomat.
19. Nem kockáztatom vele a testi épségemet, és mégis ügyessé, erőssé válhatok.
20. Önismeretem, önfegyelmem és a rendszeres életmód iránti igényem kialakításában segít a testnevelés.

Egyéb: .....
.....

A válaszok százalékos megoszlását a következő *táblázat* szemlélteti:

A kérdések sorszáma	ÁLTALÁNOS ISKOLA			KÖZÉPISKOLA		
	Fiúk	Leányok	Össz. átl.	Fiúk	Leányok	Össz. átl.
1.	4,8	5	4,9	1,3	2,3	1,8
2.	5,5	3	4,3	3,4	2	2,7
3.	1,8	1,5	1,6	1,1	0,7	0,9
4.	7,6	9	8,3	6	6,5	6,2
5.	2,8	5	3,9	1,5	3	2,3
6.	14,8	18	16,4	19,4	22,3	20,8
7.	5,1	7,5	6,3	8	10,2	9,1
8.	4,1	1	2,6	2,8	0,4	1,6
9.	2,3	1,5	1,9	2,3	1,3	1,8
10.	2,7	1,5	2,1	0,4	—	0,2
11.	3,6	2,7	3,2	2,3	0,6	1,4
12.	15,9	13	14,5	18,8	18,2	18,5
13.	2,7	7,5	5,1	2,7	5,1	3,9
14.	3,3	2,4	2,8	3,3	1,5	2,4
15.	2,1	1	1,6	0,3	0,1	0,2
16.	7,8	6,7	7,3	8,3	5,5	6,9
17.	2,1	2,4	2,3	2,3	1,6	1,9
18.	1,5	1	1,3	0,3	0,3	0,3
19.	4,3	3,3	3,8	5	2,7	3,8
20.	4,9	5,7	5,3	10,4	15,6	13
Létszám	495	532	1027	284	442	726

(*Megjegyzés:* Az egyes oszlopokban a három legmagasabb százalékarányú választ „vastag" számmal jelöltük.)

Az eredményeket a következőkben foglalhatjuk össze:

1. Két olyan indokot tartalmazó kijelentés van a felsorolt húsz között, amely mindkét iskolatípusban, fiúknál és leányoknál egyaránt, a legnagyobb százalékarányú s ez a 6. és 12. kijelentés. Általános iskolában minden hatodik, középiskolában pedig minden ötödik tanuló azért szereti a testnevelést, mert szeret sokat mozogni, és a testnevelés szórakozást, felüdülést jelent számára. Ugyanakkor képességeinek fejlesztését általános iskolában minden hetedik, míg középiskolában minden hatodik tanuló tekinti szükségesnek és fontosnak, ezért vonzódik a tantárgyhoz.
2. Általános iskolában a lányoknál minden tizenegyedik esztétikai hatása miatt kedveli a testnevelést (14. kijelentés), míg a fiúk közül minden tizen-

harmadik a küzdelem és a győzelem szempontjait említi mint olyan tényezőt, amely vonzalmának az oka (16. kijelentés).

3. Középiskolában viszont a tantárgy jellemnevelő és kondicionáló szerepe domborodik ki a válaszokban. A fiúk közül minden tizedik, míg a lányoknál minden hatodik ezt a szempontot emelte ki.

Vizsgálatainkból — tehát a tanárok értékeléséből, a tanulók szabad fogalmazású dolgozatainak elemzéséből és a kérdőívre adott válaszokból — levonható következtetéseink:

1. Az életkor előrehaladásával a tanulók testnevelés iránti motiváltsága csökkenő tendenciát mutat. Különösen szembetűnő ez leányoknál az általános iskola 8., és a középiskola II., III., IV. osztályaiban, míg fiúknál a középiskola IV. osztályában.
2. Ez a tény kapcsolatba hozható azzal, hogy ifjúságunk általában nem vonzódik a nagyobb fizikai és pszichikai erőkifejtést igénylő testgyakorlati ágakhoz, ugyanakkor a tanterv jelentős részben tartalmaz ilyeneket. Ebből természetesen nem következhet az, hogy testnevelési tanterveinkből emiatt ki kell hagynunk vagy legalábbis csökkentenünk ezeket. Sokkal inkább az alkalmazott módszerek területén kell keresnünk és megtalálnunk ennek az okát, mert éppen ifjúságunk egészséges fejlődése érdekében nem mondhatunk le, e testgyakorlati ágak alkalmazásáról.
3. A testnevelés iránti vonzalom kialakulásában jelentős szerepet játszik minden korosztálynál a szórakozás, felüdülés, illetve a képességek fejlesztésének igénye. Általános iskolás fiúknál — harmadik okként — a küzdelem és győzelem szempontja a döntő (ez egyébként elsősorban a játékszeretetükkel függ össze), lányoknál viszont az esztétikum, a szép, erős termet. A testnevelés jelentőségének felismerése és tudatosulása viszont pregnánsan nyilatkozik meg a középiskolások válaszában, amikor a tantárgynak az önnevelésben és a kondicionálásban betöltött szerepét említik meg olyan tényezőként, amely miatt vonzalmuk kialakul.
4. E vizsgálat eredményeit az új testnevelési tantervek tananyagának összeállításában már figyelembe vettük, a továbbiakban pedig a tantervi, módszertani javaslatokban kívánjuk felhasználni.

KÖZLEMÉNY

Értesítjük T. Előfizetőinket, hogy az Oktatási Minisztérium döntése alapján az időszakos folyóirataink megjelenését — papírellátási nehézségekre való tekintettel — korlátoznunk kell. Emiatt 1975-ben 5 számot és 1976-tól kezdődően évenként csak 4 számot jelentetünk meg.

A Posta Központi Hírlapiroda az 1975-ben elmaradó számért az előfizetési díjat az 1976-os előfizetésnél írja jóvá.

TANKÖNYVKIADÓ VÁLLALAT

Kísérletezzünk, kutassunk, publikáljunk

NAGY SÁNDOR

Hosszú, fáradságos az út addig, amíg a hivatalos elismeréstől, egyenjogúságtól a tényleges, mindenki által elismeréshez eljut a testnevelés és a testnevelő tanár. Vonatkozik ez az élet sok területére, de elsősorban az iskolai helyzet az, amely meghatározó. Az iskolák jelentős részében még mindig, bár nap mint nap csökkenő mértékben, a testnevelést mint a „bukfenc" megtanításának mesterségét tekintik. Azért azonban, hogy ez a helyzet gyorsabban és alapvetően megváltozzon, ne legyünk, ne maradjunk „tornatanárok", mi tehetünk legtöbbet.

Tehetjük ezt oly módon, hogy magatartásunkkal, tudásunkkal (ha tudásunk nem kizárólagos sporttudás) kihívjuk kollégáink tiszteletét, megbecsülését. A testnevelő tanár személyes, egyéni megbecsülése legtöbb esetben egyenesen arányos az általa tanított tárgy megbecsülésével. Ez természetesen mindig követelmény marad a jövőben is, de a testnevelés tényleges és általános egyenjogúsításához nem elég. Arra kell törekednünk, hogy tanításunk a többi tantárgyhoz hasonlóan komoly tudományos bázison nyugodjon. Csak az általánosan meghatározott, és részleteiben is jobban kidolgozott testnevelés-tudomány adhat olyan erős, és senki által nem vitatható alapot a testnevelés tanításának, mely lehetővé teszi, hogy tanításunk úgy tartalmát, mint módszerét tekintve kevésbé esetleges legyen. (Ez nem jelenti az eddigi eredmények lebecsülését; csak az elért eredmények elégtelenségét akarjuk megmutatni.)

Elmélet és gyakorlat

A komolyabb elvi és megvalósítási nehézségek akkor jelentkeznek, ha a helyzeten változtatni szeretnénk. A kérdés mélyebb vizsgálata sok problémát vet fel, sajátos ellentmondásokkal találkozunk. Tanításunk során nem támaszkodunk eléggé, és sokszor nem is támaszkodhatunk olyan jól megalapozott, összefüggő, komplex tudományos ismeretekre, melyek vonatkoznak a testnevelés teljes anyagára. A meglevő ismeretek rendszerint túl általánosak, sokszor rendszertelenek, esetlegesek. Ezek alapján a tanítási anyagot úgy kidolgozni, hogy az jobban megfeleljen a testnevelés lehetőségeinek, elég nehéz. Gondolok itt elsősorban az anyag feldolgozásának intenzitására, mint a terhelés, mint az elsajátítandó ismeret nagyságára. Fontos lenne, ez azért is hogy a testnevelés anyagának lényegileg koncentrikus felépítése lehetővé tegye az egyenletes előrehaladást. Csak az egyes ismeretszintek egzaktabb meghatározása tenné lehetővé, hogy tudjuk mi a helyes követelmény, ne legyünk maximalisták, de ne legyünk liberálisak sem. Hogy ennek az elvi kérdésfeltevésnek gyakorlati megvalósítása milyen mértékben lehetséges nem tudom, de nagy a valószínűsége annak, hogy a jelenleginél jobb megoldás lehetséges. Nincsenek könnyebb helyzetben a testneveléstudomány elméleti művelői sem. Náluk éppen az a probléma, hogy jelenleg kevés tapasztalati tény áll rendelkezésre, ezekből általános, tudományos következtetéseket, törvényeket levonni, megállapítani aligha lehet. Az elméleti szakemberek által végzett és vezetett vizsgálatok tapasztalatszerzésre irányuló kísérletek éppen a kérdés általános megoldásához nem elegek. Ezek már csak anyagi és személyi adottságok miatt sem lehetnek, véleményem szerint, a jövőben sem olyan mértékűek, hogy ezek alapján a testnevelés-tudomány kellően megalapozható lenne. Tehát a testnevelés-tudomány kialakításához sem a gyakorlati, sem az elméleti út nem ad elég alapot.

A testnevelő tanár szerepe

Ezen az „ördögi körön" a testnevelő tanárok alapvetően változtathatnak. Mi vagyunk abban a helyzetben, hogy nap mint nap gyerekek százaival foglalkozunk, látjuk azok fejlődését, tudását. Ha ez a „látás" rendszeres megfigyeléssé alakul át, ha a megfigyeléseket megjegyezzük, feljegyezzük, és ezeket a megfigyeléseket felhasználjuk munkánkban, nagy lépést tettünk tanításunk tudományossá tétele felé. Óráinkon mind kevésbé érződik a véletlen, az esetleges a rutin, fokozatosan kialakul egy olyan tapasztalaton és elméleti megfontoláson alapuló bázis, mely lehetővé teszi a minőségileg magasabb szintű munkát.

A rendszeres megfigyelés, bár már önmagában is sok pozitív eredménnyel jár, egyedül kevés ahhoz, hogy általános következtetéseket vonjunk le belőle. Feltétlenül szükség van meghatározott szempontok szerinti tanításra, kísérletre. A kísérlet tulajdonképpen a megfigyelésnek tudatosabb, irányított formája. A hosszabb ideig végzett megfigyelések gyakran felébresztik a kísérletező kedvet. Ilyen szempontból a kísérlet a megfigyelés magasabb szinten való folytatása.

Nem jelenti azonban a kettő szoros, egymásra épülő kapcsolata azt, hogy közöttük nincs jelentős különbség is. Főleg az értékelés módja nehezebb a kísérletnél. Egyrészt nehéz megtalálni azokat a mozzanatokat, melyek lehetővé teszik, hogy a kísérlet elvégzése után megfelelő következtetéseket levonhassunk, másrészt a megtalált, jól kiválasztott mozzanatok pontos mérése is problémás. Még ezek megtalálása esetén is nehézséget okoz az elért kísérleti eredmények tudományos szintű vizsgálata, és ez a megfigyelések során felébredt kísérletező kedvet feltétlenül csökkenti.

További nehézségek

Napjainkban lett általános, hogy az élet valamennyi területét tudományos módszerekkel vizsgáljuk. A tudományos ismeretek széles körű elterjedtsége lehetővé, de kötelezővé tette, hogy minden ismeretünk tudományosan megalapozott, bizonyított legyen. Ennek az általános követelménynek azonban éppen a legfiatalabb tudományágak, ilyen a testnevelés-tudomány is, nehezen tudnak eleget tenni. Hiányzik a megfelelően hosszú előkészítő munka, a tapasztalatok nagymérvű halmozódása, nem alakult ki pontosan és egyértelműen a vizsgálat tárgya, köre, módszere. A hosszú előkészítő munkát csökkenti, hogy felhasználhatjuk más tudományok eredményeit, de ezeknek az ismeretében is nagy munka az eredmények megfelelő adaptálása.

Ha „csak" megfigyelünk, kísérletezünk, tantárgyunk tudományossá tétele szempontjából félmunkát végeztünk. A szó elszáll, az írás megmarad, tanácsolja a közmondás. Lehetnek az általunk elért eredmények nagyon jelentősek, esetleg egyedülállóak is, azoknak publikálása nélkül mégsem beszélhetünk tényleges eredményekről. A „magánkincs", az egy-egy ember tudása csak akkor értékes, ha abból „közkincs" lesz, a szó valódi és átvitt értelmében egyaránt. A testnevelés-tudomány fejlődésének talán ez a legkomolyabb gátlója. Tudományunk alkalmazott tudomány, a mindennapokkal mindig szoros a kapcsolata. Mint említettük már, ilyen kapcsolat nélkül nem létezhet. Természetesen nem vonatkoztathat el teljesen talán egyetlen tudomány sem ettől, de a testnevelésben csak ilyen megközelítés lehetséges.

Sajnos, a jelenlegi gyakorlat a testnevelés tudományossá válásának folyamatát nem segíti eléggé. A legritkább esetben van mód arra, hogy egy-egy kiváló sportoló fejlődését tudományosan vizsgáljuk. Az előkészítés során alkalmazott módszerek, a végzett gyakorlatok rendszerint hétpecsétes titkok, a publikált adatok is, ha ilyenek egyáltalán napvilágot látnak, nagyon általánosak, sokértelműek, tehát tudományos általánosítások levonására alkalmatlanok. A kialakult helyzetnek nyilvánvalóan több

oka van, ezeknek felsorolásszerű ismertetése sem lehet most feladatunk.

Minket a testnevelés tanítása során jelentkező nehézségek érdekelnek elsősorban. Miért nem általános a testnevelő tanárok között a tudományos munka megbecsülése? Miért becsüljük le saját munkánkat? Mert éppen a testnevelés tudományos vizsgálatról való lemondás az, ami a testnevelést közvetve leértékeli. Milyen általános és konkrét nehézségek jelentkeznek a kutatómunka során? Hogyan győzheti le ezeket a nehézségeket az ember? Mit tehetünk, és mit kell tennünk ahhoz, hogy a jelenlegi helyzet megváltozzon? Mi a feladata a testnevelő tanárnak abban, hogy a testnevelés tanítása komoly és megalapozott tudományos bázison nyugodjon? Milyen a kapcsolat az elméleti és gyakorlati munka között?

Egzaktság a testnevelésben

Gondolom, minden nem közvetlenül mérhető tudományban az egyik legjelentősebb problémát a vizsgálatok egzaktságának megtalálása jelenti. Konkrétan az, hogy a megfigyelés, kísérlet során mit lehet és kell mérni ahhoz, hogy következtetéseink legalább a tudományosság legelemibb követelményeinek eleget tegyenek. Tehát ezek az adatok a lehetőséghez képest egyértelműek legyenek, ismerjük az adatok létrejöttének körülményeit, a vizsgálat módját. És a legnehezebb, hogy ez az egyértelműség ne csak nekünk legyen egyértelmű, hanem mindenki számára. Az elért eredmények publikálásának csak ebben az esetben van jelentősége.

A „teljes" egzaktság elérése természetesen elvileg sem lehetséges. Gondoljunk itt arra, hogy még az egzaktság nagyon magas fokán levő fizika adatai is csak körülbelüli értékek (meghatározott intervallumon belül érvényesek). Jóval nehezebb még a „körülbelüli értékek" elérése is, ha a vizsgált objektumok, jelenségek állandóan változnak. Szinte megoldhatatlan probléma, hogy a kísérleteket a legtöbb esetben csak többé-kevésbé megváltozott körülmények között tudjuk megismételni. Ezért a mért vagy megfigyelt adatok összehasonlítása nehézzé válik. A vizsgálat során jelentkező szubjektív oldal csökkentése testnevelésben csak nagyon lassan lehetséges. Az állandóan változó, mozgásban levők között megmutatkozó általános megragadása sok türelmet, figyelmet, akaratot igényel. Tapasztalatom szerint az egyszeri „nekirugaszkodás" nem hozza meg a kívánt eredményt. Még a tanítási anyag, a tanulók életkori sajátosságainak alapos ismerete sem elégséges alap. Éppen a megfigyelés, esetleges kísérlet mutatja meg azokat az oldalakat, melyekre eddig nem figyeltünk eléggé.

Arra szeretnék itt elsősorban rámutatni, hogy a testnevelésben az egzaktság nagyon fontos követelmény, de nem lehet, nem szabad arra törekednünk, hogy a mért adatok „egyeduralkodók" legyenek. A számok, a mért adatok könnyen „bűvkörükbe" vonják a kevésbé óvatosakat. Lehetőséget ad erre a mérési technika és a számítási mód szabadsága is. Tehát éppen a tudományosság igénye miatt törekedni kell a minél magasabb szintű egzaktságra, másrészt vigyázni kell, nehogy ez az igény tudományoskodássá váljon. Úgy érzem ennek az elvi és gyakorlati követelménynek a testnevelő tanár eleget tud tenni. Ha tudományos módszerekkel kutatja szakterületét, a gyerekekkel való mindennapos találkozása megóvja őt attól, hogy elrugaszkodjon a valóságtól. Ennek az egyensúlynak a megtalálására a csak elméleti kutatóknak szerényebb lehetőségei vannak.

Más nehézségek

Nálam a fenti elméleti nehézségek jelentették és jelentik ma is a legnagyobb problémát. Állandó „demoklész kardja" a testnevelő tanár felett, mit mérjen, hogyan végezze megfigyeléseit, ezekből milyen következtetéseket vonhat le, ezek a levont következtetések megfelelnek-e a valóságnak. És ezek a nehézségek az indulás nehézségei elsősorban. A fától nem látja az ember

az erdőt. Kell a megindításhoz bizonyos fokú bátorság is. Ha nem elégszünk meg az első időben nagyon általános és szinte semmitmondó eredményekkel, csalódások érnek. A tapasztalatok hiánya a legtöbb területen lehetetlenné teszi, hogy megfelelő kiindulási, összehasonlítási alapunk legyen. Hogy megmaradjon a kutatási kedv, szerencsére is szükség van. Persze a munka és szerencse nem független egymástól, de a sikerélmény a kutatómunkában sem elhanyagolható.

A kísérletező, kutató kedvet nagymértékben befolyásolja, növeli vagy csökkenti, milyen körülmények között dolgozik a testnevelő tanár. Jó tárgyi feltételek mellett hamarabb fog hozzá valaki, mint pl. tornaterem nélküli iskolában. Nem előnyös a testnevelési órák kis száma sem. A heti két óra még akkor is kevés, ha nem összevontan tartják meg. A testnevelési órán gyakorolt hatást csak akkor lehetne jobban lemérni, ha a foglalkozások gyakrabban történnek. Véleményem szerint csekély értékű az a következtetés, amit pl. a heti egy alkalommal történő (pl. szakmunkásképző iskolák, általános iskolai úszásoktatás) tanítás alkalmával vizsgált adatokból lehet levonni.

Nem sokkal szerencsésebb a helyzet akkor sem, ha az említett nehézségek ellenére valaki hozzáfog a kutatáshoz. Sokszor a kutatáshoz elengedhetetlen egyszerű dolgok sem állnak rendelkezésre. Minden, még a viszonylag egyszerűbb vizsgálatokhoz szükséges eszközöket sem lehet csak leleményességgel pótolni.

Egyéni problémák

Az objektív nehézségekkel párhuzamosan jelentkeznek a szubjektív nehézségek is. Ha általánosan akarjuk megfogalmazni, talán a kényelemszeretet a legjobb kifejezés. Kényelemszeretet elsősorban a szakmai tudást illetően. A főiskolán szerzett tudást, egy-két év tapasztalatával megerősítve, elégnek tartjuk egy életre. A kísérletezéshez, publikációhoz ez azonban kevés. Szükség van állandó tájékozódásra, önképkésre. Kétségtelen, hogy a kísérletek ezt a folyamatot erősítik, az általunk megismerteket szeretnénk összehasonlítani mások eredményeivel, de a kutatás kezdetén a tájékozatlanság nagy hátrány.

A testnevelő tanárok a tanítási órákon kívül jelentős egyéb elfoglaltsággal (sportkör, edzés) is lekötik idejüket. Ez már magában is kevés időt biztosít kísérlet, kutatás végzésére, de ez a kevés idő sem lehet ilyen szempontból eredményes, mert a munkaintenzitás szinte nullára csökken. A sokirányú elfoglaltság nem teszi lehetővé az elmélyülést kívánó tudományos munkát.

Határozottan növeli a tanár szakmai önbecsülését az évekig egy helyen végzett munka. De ez szükségszerűen magával hozza a tanítás egyhangúbbá válását, szinte sablonszerű végzését. Bizonyos idő után változtatásra van szükség. Ez a változtatás azonban kísérletezés, kutatás nélkül rendszerint ösztönösen, véletlenül, elsősorban szubjektív indítékból történik, esetleg még akkor is, ha ez a változás szakmailag is megfelelő, indokolt.

Kutatásra még akkor is szükség van, ha látszólag nincs is kézzelfogható eredménye. A gyakorlati munka, a tanítás, hosszabb ideig nem nélkülözheti a problémák tudományos felvetését, legalábbis nem nélkülözheti komolyabb helybenmaradás, esetleg visszaesés nélkül. Az egyik a másik nélkül kevés. Az elméleti foglalkozás, már maga az érdeklődés is, nagyon sokat jelent a gyakorlati munkában. Szinte megváltoztatja az ember szemléletét. Saját munkáját komolyabban veszi, és éppen ezért ténylegesen komolyabb lesz.

Kutassunk, kutassunk, kutassunk!

Nem volt célom az elméleti munka ösztönző és gátló tényezőinek „tudományos" vizsgálata, nem beszélhettem több fontos kérdésről (publikációs lehetőségek, a tanárképzés tudományos kutatást elősegítő szerepe, jelentősége, a kutatások technikai problémái stb.). Lényegileg egy dolog fog-

lalkoztatott: mit kell tennünk ahhoz, hogy tantárgyunk a mainál jobb tudományos alapokkal rendelkezzen. A probléma felvetése, megfogalmazása ezen az úton csak az első lépés, de ezeknek a problémáknak alapos vizsgálata nélkül elindulni nem lehet. Igyekeztem megmutatni, hogy ezek a nehézségek valóságos nehézségek, de úgy gondolom nem mutatkoznak ezek a problémák a valóságosnál nagyobbnak sem. Hogy ténylegesen miről van szó, az úgyis az első kísérleteknél derül ki.

Befejezésül idézni szeretném *James E. Counsilman* amerikai úszóedző szavait. Ezek érvényesek minden testneveléssel foglalkozóra, de általában véve talán minden emberi cselekvésre, viselkedésre is: „Nem minden úszó vagy edző lehet győztes és eredményes. Azt azonban valamennyien elérhetik, hogy a lehető legtöbbet nyújtsák, és ennek alapján kialakulhat az önbecsülésük. Ez pedig fontosabb, mint mások véleménye."

A hipotétikus jelleggel kidolgozott tantervek tartalmában megpróbáltunk — a Tantervi Főbizottság által kiadott irányelveknek megfelelően — olyan új szempontokat érvényesíteni, amelyeket a társadalom fejlődésének jelenlegi szakasza tantárgyunktól joggal elvárhat. A tartalom változását azonban a módszerek változásának is követnie kell, ehhez kétség nem férhet.

A következőkben olvasható gondolatok az új tartalom szellemében fogantak. Semmiképpen sem tekinthetők véglegeseknek az itt leírtak, sokkal inkább vitaindítóként szánjuk ezeket abban bízván, hogy a vita hasznos lesz, és sok új szemponttal fogja gazdagítani e — teljesnek egyáltalán nem mondható — fejtegetést. Amikor majd a tanterv tartalmi vitájára sor kerülhet, kérjük a munkaközösségek vezetőit, hogy azzal párhuzamosan ezt, a módszerekkel kapcsolatos anyagot is beszéljék meg, és véleményüket juttassák el hozzánk.

Országos Pedagógiai Intézet
Testnevelés Tanszék

A módszerek kiválasztásának és alkalmazásának általános szempontjai

A testnevelés tanítása az iskolában olyan gyakorlati tevékenység, amely nem nélkülözheti a célokból és feladatokból fakadó elméleti alapvetést. Ezt tárgyunkban annál is inkább szükségesnek kell tartanunk, mert *a szemléletbeli eltérések* jelentős hibák forrásaivá válhatnak, amelyek akadályozhatják oktató-nevelő munkánk hatékonyságát. Helyes módszert ugyanis csak elméletileg jól megalapozott szemléletmód esetében lehet kialakítani. Ilyen meggondolásból kiindulva vetünk fel néhány fontosabb kérdést, és adjuk meg rá a tantervi koncepciónak megfelelő választ.

A testnevelés tantárgy jellege

Az iskóla oktató-nevelő munkájában szervesen beleilleszkedő *tantárgy* a testnevelés. Ilyen minőségben lényegében ugyanazt a funkciót tölti be, mint más tárgyak: meghatározott műveltségtartalom átszármaztatását. Amíg azonban ez a tény a közismereti vagy egyéb szaktantárgyak esetében természetesként elfogadott, addig testnevelésben nemegyszer problémát okoz, mert nem eléggé tisztázott a *műveltségtartalom* kérdése, már pedig a tantárgyjelleg ezt elengedhetetlenné teszi. *Követelményeket* felállítani ugyanis csak az adott életkorban, a tanulás — gyakorlás eredményeként elsajátítható tantárgyi tartalom esetében lehet, s a követelmény az iskolai tananyag szükséges velejárója. Ilyen szempontból a sokat emlegetett *egészségi színvonal* nem lehet követelmény, mert az nem pusztán a tanulás-gyakorlás függvénye, hanem egyéb — a tanulótól független — tényezők is közrejátszanak alakulásában. Úgyszintén nem tekinthető követelménynek *valamely sportágban vagy sportági versenyszámban elérendő teljesítmény*, mert az már részben speciális adottság, részben pedig a testnevelési tanórák feladatát és lehetőségeit meghaladó gyakorlás eredményeként jöhet csak létre. Ezzel szemben a követelményként felállítható műveltségtartalom kritériumai a következőkben foglalhatók össze:

a) a tantervi célok és feladatok megvalósítását szolgálja;

b) az iskolai körülményeknek megfelelő tanulás-gyakorlás segítségével minden tanuló által elsajátítható legyen;

c) a tanulók életkori sajátosságainak megfeleljen.

E műveltségtartalom lényegét a tanterv a *cselekvőképesség* fogalmában rögzíti.

Mi a cselekvőképesség?

A műveltségtartalom a tanterv tartalmát képező különböző testgyakorlati ágakban (sportágakban) rögzült. Ezek elsajátítása révén alakul és fejlődik optimális színvonalra a tanulók cselekvőképessége, amelynek összetevőit a következőkben jelölhetjük meg:

a) az *alapvető testi képességek* (erő, gyorsaság, kitartóképesség, ügyesség) életkornak megfelelő optimális színvonala;

b) a cselekvéses feladatmegoldásokhoz szükséges *sportágbeli automatizált készségek* kialakult volta;

c) a különböző feladathelyzetekben alkalmazkodó *cselekvési elvek és szabályok* szilárd, teljesítményképes tudása;

d) a jellemet alkotó *pozitív személyiségvonások* fejlettsége és szilárdsága.

Mindezek — képességek, készségek, értelmi tényezők és pozitív személyiségvonások — *elválaszthatatlan egységben* alkotják a cselekvőképességet. Ezt mindenképpen hangsúlyozni kell, mert egymástól elkülönített fejlesztésük éppen a legfontosabbtól — a nevelő jellegétől — fosztaná meg tantárgyunkat. Nem érdektelen, ha meg is indokoljuk, hogy miért. Például az egyoldalúan képességfejlesztésre alapozott testnevelés az *általánosan fejlesztett képességek* fontosságát hangsúlyozza. Ugyanakkor a fiziológiai kutatások által bizonyított tény, hogy az alapvető testi képességek kialakulása specifikus, mert nem független attól a tartalomtól, amelynek segítségével kifejlesztettük. A súlyemelés kétségtelenül növeli az erőt, de az ilyenfajta erő csak részben hasznosítható a különböző labdajátékokban stb. Mivel ez a tény fennáll, ezért kell gondosan megválogatnunk a tantervi tartalmat, s ezért nem általános, hanem *sokoldalú képességfejlesztést* kell megvalósítanunk. Annál is inkább ezt kell tennünk, mert a cselekvőképesség színvonalának emeléséhez az automatizált készségek is szükségesek, s a képességek ezek gyakorlása révén fejlődnek, optimális terhelési szint esetében. Az sem közömbös viszont, hogy a készségek kialakítása közben módot, lehetőséget adunk-e a tanulónak megismerő erői fejlesztésére vagy nem. Amennyiben csak az utánzásra, a drillszerű sulykolásra építve tanítunk, úgy ez nem fog bekövetkezni, továbbá a kedvező személyiségvonások (belső motiváció, erkölcsakarati tulajdonságok stb.) fejlődése is elmarad, mert a nem önkéntesnek, hanem kényszernek érzett tevékenység sokkal inkább ellenállást, semmint azonosulást vált ki tanulóinkból.

A cselekvőképességet alkotó tényezők összefüggése — úgy véljük — nem lehet vitás, azonban azt is figyelembe kell vennünk, hogy ez csak gondosan kiválasztott tartalom és a nevelési cél elérését segítő módszerek esetében valósulhat meg. Jogosan merülhet fel egy jelentős kérdés: miért használjuk a cselekvőképesség kifejezést a mozgás- (játék és sport) műveltség helyett? A válasz rá egyszerű; mert az adott életkorokra optimálisan jellemző mozgásműveltség konkrét tartalmát és kritériumait ma még nem tudjuk pontosan megmondani. A testnevelési kutatások nem tartanak ott, hogy erre jelenleg egzakt választ tudnánk adni. A cselekvőképesség kifejezésben előzőleg kifejtett tényezőket alkalmasnak tekintjük egyrészt arra, hogy a gyakorlati oktató-nevelő munka számára útmutatást adjanak, másrészt arra is, hogy a további kutatások tartalmának kijelöléséhez segítségként szolgáljanak.

E megállapítással egyetérthetünk, ha meggondoljuk, hogy a fejlett edzéselméleti és edzésmódszertani kutatások következtében ma viszonylag pontosan tudjuk, milyen úton érhető el a maximális teljesítmény kifejlesztése, rátermett sportolók esetében, de megközelítő pontossággal sem ismerjük az iskolai testnevelésben az adott életkorú tanulóifjúság mozgás- (játék és sport) műveltségének kritériumait és tartalmát.

A sportági edzések és a testnevelési tanórák különbözőségei

Amennyiben a mozgás (játék és sport) műveltségtartalmát meg akarjuk ismerni, úgy a különböző sportágak elméleti és gyakorlati ismereteit el kell sajátítanunk. Tanárképzésünk is ezt az utat követi, mert az ún. elméleti tárgyak (pedagógia, filozófia, orvostudományi ismeretek, pszichológia stb.) mellett a legfontosabb és elsősorban az iskolai testnevelésben tanítható sportágakat oktatja. Ilyen körülmények között elsősorban az *edzéseken alkalmazandó oktatási módszerek* kerülnek előtérbe, amelyek nem mindenben egyeznek meg a tanórák oktatási módszereivel. A különbség még nem eléggé feltárt, mégis egy gyakorlati példa — a sportjáték — segítségével megpróbáljuk ezt kifejteni.

Nem állíthatjuk, hogy a különbözőséget teljes mértékben sikerült feltárnunk, de az eltérő módszerek alkalmazásának szükségességét a leírtak is kiemelik. Nyilvánvalóan ez a különbözőség az eltérő célokkal és feladatokkal, továbbá az eltérő tartalommal is összefügg.

Sportági edzés	Testnevelési tanóra
1. Kiválogatott, rátermett és jó adottságokkal rendelkező, a sportjátékra önként jelentkezett fiatalok felkészítése a minél magasabb szintű teljesítmény elérése érdekében.	1. Az iskolában kötelező tantárgyként tanított testnevelésen minden tanulónak részt kell vennie, akik egymástól eltérő adottsággal, rátermettséggel rendelkeznek.
2. A magas szintű motiváltság mindegyik sportolónál adott, ezért monoton jellegű gyakorlással is terhelhetők.	2. A tanulók eltérő motiváltsági szinttel rendelkeznek, ezért először is — változatos, örömélményt nyújtó foglalkozásokkal — ki kell mindegyikükben alakítani a belső motivációt.
3. Az optimális motivációs alap lehetővé teszi, hogy a játékot elemeire (mozaikjaira) bontva tanulják, gyakorolják. Ezt a magas szintű teljesítményre való törekvés is igényli.	3. Minél inkább elemekre bontjuk a játékot, a tulajdonképpeni cél — az örömet szerző versengés — annál távolabbra kerül a tevékenységtől. Eltérő szintű motiváltságuk következtében a tanulók különbözőképpen reagálnak a monoton terhelésre (gyakorlásra), és nem kevés lesz azoknak a száma, akik kényszernek érzik a foglalkoztatást.
4. Naponta tartott edzések következtében a mozaikszerű játékelemeket sokszor lehet gyakorolni, majd egyre nehezebb taktikai helyzetekben kipróbálni, alkalmazásukat. A játékkészség kialakítása tehát kétfázisú; először modellhelyzetekben csupán a mozgást gyakorolják be a sportolók (ezek a modellhelyzetek egyre nehezebb és sokrétűbb követelményeket tartalmaznak), majd ezután kerül sor alkalmazásukra a játékban.	4. A tanulók, amikor valamilyen sportjátékot kezdenek tanulni, megfelelő mozgásügyességgel kell hogy rendelkezzenek (ezt a fokozatos tantervi követelmények biztosítják), amely a modellhelyzetekben történő gyakorlás igényét a minimálisra csökkenti, illetve lehetővé teszi a minél előbbi játékot. Felkészítésük nem a minél magasabb szintű teljesítmény elérése, hanem a mozgásműveltségük kialakítása érdekében történik. A tulajdonképpeni játékkészség csak magában a játékban alakulhat ki, ezért a szabályok által támasztott követelmények szükséges csökkentésével minél előbb a foglalkozások anyagába kell iktatni magát a játékot.
5. A szakosztály (csapat) kis létszáma lehetőséget nyújt a differenciált egyéni foglalkoztatásra és terhelésre, amit egyébként a magas szintű teljesítményre való törekvés is megkövetel. Az egyéni foglalkozásokon a sportolóknak rendszerint azt kell gyakorolniuk, amit a legkevésbé tudnak, hogy *sokoldalú* játékkészségük kialakuljon.	5. Az osztály létszáma, a korlátozott tárgyi körülmények kevesebb lehetőséget nyújtanak a differenciált egyéni (vagy csoportos) foglalkoztatásra. A sportjáték „csapatjellege" azonban lehetővé teszi, hogy a tanulók ilyenkor is azt gyakorolják, amiben a legjobbak (és ezt nyilván szeretik is), mert *nem a sokoldalú* játékkészség kialakítása a cél, hanem az, hogy örömteli, a cselekvőképességüket fejlesztő játékban legyen részük. A hangsúly tehát azon van, hogy a tanulók hasznosan és célszerűen ki tudják egészíteni egymás tevékenységét a játékban.
6. A sportági edzéseken meglehetősen sok időt fordítanak az egyes játékhelyzetekből fakadó feladatmegoldások sablonos begyakorlására, hogy ezzel is fokozni tudják a gyors, meglepetésszerű támadások hatékonyságát. Ezt a különböző ellenfelekkel szembeni eredményes felkészülés is szükségessé teszi, mert minden mérkőzésnek „tétje" van, és a győzelem lényeges tényező.	6. A játék támasztotta feladathelyzetek megoldására alkalmas cselekvési elveket és szabályokat magában a játékban kell elsajátíttatni a tanulókkal. A mérkőzésnek nincsen — a sportági értelemben vett — „tét"-je, s a helytállás, a jó küzdelem okozta örömélmény nem a győzelemhez, hanem sokkal inkább a jó kiegyensúlyozott játékhoz kötött.

7. A győzelem érdekében a legjobbakból kell összeállítani a csapatot, minden más szempont mellőzésével.

Mindezekből az következik, hogy *a testnevelés nem a sportági képzésnek csökkentettebb igényű és színvonalú változata, mert elsődlegesen nem a képzés, hanem a nevelés határozza meg a tartalmát és a módszereit.* Viszont az ezzel kapcsolatos szemléletmód kialakítása jelenleg még azért ütközik nehézségekbe, mert

a) a különböző sportágak elmélete és gyakorlati módszerei a teljesítménysport (versenysport) szempontjából nyertek megfogalmazást;

b) az edzéssel kapcsolatos elméleti ismeretek, a teljesítményfokozás érdekében végzett kutatások eredményeként, lényegesen gyorsabban gazdagodtak, mint a testnevelésé;

c) mindezekből eredően a „jó tanár" kritériumait inkább az edzésben, semmint a testnevelésben elért eredmények jelentik.

A leírt tények azonban nem zárják ki azt, hogy ne a sportági edzés, hanem a tanórai testnevelés szempontjai érvényesüljenek a módszerek kialakításában és alkalmazásában, ha a tanárképzésben a tantárgypedagógiai ismeretek is kellő súllyal esnek latba.

Azt azonban mindenképpen hangsúlyoznunk kell, hogy a *permanens testnevelési kutatások* a műveltségtartalom egzakt meghatározása érdekében nélkülözhetetlenek. A jelenlegi — főleg tapasztalati alapokon nyugvó — tantervet fel kell váltania egy valóban tudományos megalapozottságú tantervnek, és ez csak az *összehangolt kutatások* révén valósulhat meg.

Az elméleti tárgyak és a testnevelés

Az iskolai tantárgyak közül a testnevelés abban tér el a többitől, hogy *alóla felmentést lehet kapni.* Hiába lépett életbe a négycsoportos beosztás, amelyek közül az első három (normál-, könnyített és gyógytestnevelés) iskolai keretek között valósul meg, tantárgyunk mégis különlegessé válik annak következtében, hogy *a tanuló fizikai állapota befolyással van az elsajátítandó tartalomra és az alkalmazandó módszerekre,* holott ez más tantárgyak esetében nem lehetséges.

A könnyített és a gyógytestnevelés az egészségügyi szempontokat helyezi előtérbe, és a mozgásműveltség kérdése látszólag háttérbe szorul. Ez tápot adhat annak a nézetnek, hogy tantárgyunk *kizárólagos* feladatát mégis az egészség megőrzése és megszilárdítása jelenti. Az ellenkezőjét bizonyítani — úgy véljük — nem szükséges, hiszen a speciális gyakorlatok beiktatása mellett e foglalkozásokon is a mozgásműveltség kialakítására kell törekednünk az intenzitás (terhelés) optimális csökkentésével. Mégis ez a tény felveti *a testnevelés és az elméleti tárgyak tanulása közötti különbség elemzésének szükségességét.*

(Az elemzést az iskolai nevelés-oktatás gyakorlata szempontjából próbáljuk elvégezni. A különbségek mélyebb feltárására jelen pillanatban nem vállalkozhatunk, mert ehhez — megítélésünk szerint — a kutatások által feltárt tények hézagos volta nem nyújt lehetőséget.)

A 153. oldalon felsorolt „különbözőségek — mint azt említettük — nem a lényeget fejezik ki, hanem csupán azt a sajátos szemléletmódot mutatják, amelyek révén a testnevelés az iskolában sokszor megkülönböztető bánásmódban részesül, s ez nem mindig nevezhető előnyösnek.

7. A jó játék kialakítása érdekében a nevelési cél a döntő, s ez úgy érhető el, ha a tanórákon kiegyenlített játékerejű csapatok küzdelme folyik, amelyben a tanulók egymást segítő tevékenysége az elsődleges.

Egészségi színvonal, mozgásműveltség, követelmény

A testnevelésnek — lényegét tekintve — két feladatot kell megoldania. Egyrészt *kondicionálnia, kompenzálnia* kell (az egészségi színvonal optimális fejlesztése), másrészt viszont *mozgásműveltséget* kell adnia. A két feladat nem ellentétes egymással, mert a szükséges műveltségtartalom elsajátítása az egészség megőrzését és fejlesztését is szolgálja. A *követelményt* a tanulással, gyakorlással kifejlesztett mozgásműveltség meghatározott színvonala jelenti az egyes osztályokban, így ez egyúttal a szükséges egészségi szint meglétét is feltételezi. E feladat megoldása azonban nem problémamentes a következő okok miatt:

1. A műveltséget (mozgásműveltséget) megalapozó eszközjellegű alapismeretek és készségek szilárd kialakításán túl, *a gondolkodási képesség, a művelődési (sportolási, testedzési) igény* és az ehhez szükséges *önművelődési készség* biztosítása is feladatként jelentkezik, csakúgy, mint a többi tantárgy esetében. A gondolkodási képesség fejlesztése — mint azt már említettük — akkor válhat valóra, ha a pusztán utánzásra, vagy utasításra történő cselekedtetés modelljét elvetve, alternatív lehetőségeket biztosítunk tanulóink számára a tanulásban, gyakorlásban. Ez a cselekvéses feladatmegoldásokban alkalmazott választási lehetőség egyébként a tantervi koncepció

Elméleti tárgyak	Testnevelés
1. A tanulás „elméleti jellege" azt a nézetet erősíti, hogy az adott életkorú tanulók — kisebb-nagyobb egyéni eltéréssel — egyaránt képesek a tantárgy anyagát elsajátítani. Ebben organikus tényezők nem akadályozzák meg egyiküket sem.	1. A tanulás „gyakorlati jellege" következtében az organikus (alkati, fiziológiai) tényezők különbözősége jobban előtérbe kerül a tanulóknál, ezt a véleményt erősíti a négycsoportos beosztás is.
2. A „szellemi munka" végzéséhez a tanulók „képességei" életkori sajátosságból eredően adottak. A fennálló különbözőségek a tanulásra fordítandó időmennyiségben fejezhető ki, tehát a „kisebb képesség" nagyobb szorgalommal pótolható.	2. Az a tény, hogy testnevelésben a sikeres vagy sikertelen cselekvés azonnal megnyilvánul, a tanulók közötti „képességbeli" különbségek közvetlenül mutatkoznak meg, és ennek következtében könnyebben alakulhat ki a született adottságok dominanciájáról alkotott vélemény.
3. A sikeres teljesítményt lehetővé tevő „megértés" nem függ a tanuló biológiai (fiziológiai) adottságaitól.	3. A sikeres teljesítményhez nem elegendő a „megértés", mert az adekvát feladatmegoldáshoz a biológiai (fiziológiai) tényezők meghatározott színvonala szükséges.
4. A tanuló „megismerőerőinek" fejlesztése nem függ a biológiai tényezőktől.	4. A „megismerőerők" fejlődése — testnevelésben — a cselekedtetés révén történik, s ez a biológiai tényezőktől is függ, s a fejlesztés is ezért több időt igényel.
5. A tantervi anyag elsajátítása nemcsak a tanórákon, hanem otthoni tanulás formájában is történik, továbbá a tanterv tartalmát nem befolyásolják az iskolák egymástól eltérő objektív feltételei.	5. A tantervi anyag elsajátítása a tanórákon történik, továbbá a tanterv tartalmát az iskolák egymástól eltérő objektív feltételei befolyásolják.

egyik alappillérét képezi, ezért megérdemli, hogy kissé részletesebben foglalkozzunk vele a továbbiakban.

Induljunk ki abból, hogy tanterveinknek optimálisan kell szolgálniuk a *személyiségfejlesztést.* Ez képezi a fő feladatot, amelyhez minden tantárgynak a maga sajátos eszközeivel kell hozzájárulnia. Ez azonban nem jelenthet olyan *munkamegosztást* az iskolában, hogy az egyes tantárgyak, mintegy felparcellázva a tanulói személyiséget, csupán a saját — szűk prakticista szempontú — feladataikat szem előtt tartva alakítsák ki tartalmaikat és módszereiket. Ez egyszerűen azért nem lenne helyes, mert a tanulási tevékenység mindig a *teljes személyiség* teljesítménye. Természetesen mind a tartalom kialakításában, mind pedig a módszerek megválasztásában lehetségesek olyan torzítások, amelyek e feladat teljesítését hátráltatják, vagy éppenséggel gátolják. Így például, ha a testnevelési tanórákon azt a készséget gyökereztetjük meg tanulóinkban, hogy csak utasításra legyenek tevékenyek; csak a bemutatott mozgásminta minél jobb utánzását tartsák feladatuknak és így tovább, akkor csupán torz személyiségfejlesztést érhetünk el. Ezzel szemben, ha az egészséges, edzett életmód iránti igény — vagyis az ehhez szükséges motiváció — kialakítását, az értelmes, az oksági összefüggéseken alapuló tanulást, gyakorlást (feladathelyzetek megoldása), az osztályközösség életkori sajátosságokból is eredő struktúráját figyelembe vevő és arra építő tartalmat és módszereket alkalmazunk, akkor ezt a feladatot sikeresen oldhatjuk meg. Mert nem vitás: a tanárnak jobban kell tudnia, hogy adott életkorban mi válik leginkább tanítványai hasznára, de nevelő-oktató munkáját csak akkor végezheti eredményesen, *ha ezt az igényét tanulói igénnyé tudja változtatni,* ha úgy vezeti a tanórákat, hogy azok életre szóló élményt és követendő példát szolgáltassanak.

2. A testnevelésben jelenleg veszélyes buktatókat eredményez — éppen a személyiségfejlesztés előbbiekben megfogalmazott igénye szempontjából —, hogy a műveltségtartalmat hordozó sportágak mozgásanyaga mintegy egymástól függetlenül létező készségek halmazaként nyert megfogalmazást a szakirodalomban. Ennek egyenes következménye lehet az a törekvés, hogy

sokan a tanítás lényegét a sportági készségek automatizálttá tételében lássák. Ez a felfogásmód sajnálatosan *céllá emeli az eszközt*, hiszen az automatizált készségek (műveletek, műveletelemek) csupán az értelmes cselekvés eszközéül szolgálhatnak. A cselekvés ugyanis mindig valamilyen — problémát jelentő — feladathelyzet fizikai aktivitást igénylő megoldását igényli, amelyben az automatizált sportági készségek csupán eszközök. Éppen itt tér el — többek között — egymástól a testnevelés és a sportági versenyzőképzés. A testnevelésben a cél az, hogy az egyes mozgásfajtákat (készségeket) úgy tanítsuk, mint az általánosan felhasználható mozgástörvények speciális eseteit, amelyek éppen e jellegüknél fogva a széles körű transzferálhatóság lehetőségét hordozzák magukban, míg a sportági versenyzőképzésben — éppen ellenkezőleg — sokféle mozgásfajta alkalmazásával igyekszünk egy bizonyos készséset (mozgásfajtát) maximálisan automatizálttá tenni mindezek transzferlehetőségeinek felhasználásával. A következő fontos szempont: a sportágak oktatásának módszereit úgy kell kialakítanunk, hogy azok a különböző — nem csupán sportági — helyzetek cselekvéses megoldásához is lehetőséget, elegendő ismeretalapot biztosítsanak a tanulók számára. Ez viszont a sajátos tantárgypedagógiai — és nem csupán sportági edzésbeli — szempontok alkalmazását igényli. Sajnos, az előbbiek még nem eléggé kidolgozottak.

3. Az egészség színvonalának emelését, a képességek fejlesztését csak úgy tudjuk sikeresen megoldani, ha minden tanórán biztosítjuk *az optimális és differenciált terhelést* tanulóink számára. A differenciáltság követelményének valójában akkor tehetünk eleget, ha a meggyőződésből fakadó s a belső motivációra építő módszereket alkalmazzuk és növendékeinket önállóan is engedjük tevékenykedni egyénileg vagy kisebb csoportokban, mert a frontális osztályfoglalkoztatás erre viszonylag kevesebb lehetőséget ad. (Egyébként más tantárgyak tanításában is ez a törekvés nyilvánul meg.) Az ilyen — öntevékenységre nevelő és önálló gondolkodást igénylő — foglalkoztatásra azonban tervszerűen fel kell készítenünk tanítványainkat. Világosan látniuk kell azt a célt, amelyet tevékenységük révén el kell érniük. Ilyen szempontból elengedhetetlen, hogy az egyes tanórákat a *tanévi programba ágyazottan értékelhessék, fejlődésük ellenőrzésére, tudásuk gyarapodásának lemérésére* mód nyíljék, mert ennek motiváló hatása nélkülözhetetlen. Mivel testnevelésben a sikeres teljesítményt (ilyen értelemben: *a következményeknek való megfelelést*) biológiai, fiziológiai tényezők is befolyásolják, s ezek fejlődéstörvényei eltérnek a verbális tanulásétól, helyes, ha négy év viszonylatában tervezzük tanítványaink fejlesztését, felkészítését. Ez egyrészt módot ad arra, hogy a gyengébb fizikai adottságú növendékeinket az egyéni optimumnak megfelelően és differenciáltan foglalkoztatva egy vagy két év alatt az életkori követelményeknek megfelelő szintre eljuttassuk, másrészt pedig ilyen módon kiiktathatjuk a tanári (és tanulói) türelmetlenséget és kudarcélményt, amely bekövetkezik mindenképpen, ha túlságosan korán kívánunk eredményt elérni. Testnevelésben a fejlődéshez kitartó igyekezet, szorgalmas munka szükséges és az, hogy bizonyos mozgásfajtákkal meg se próbálkozzék a tanuló addig, amíg pl. megfelelő erővel nem rendelkezik.

Ismételten hangsúlyozzuk tehát: a biológiai, fizikai fejlődés sajátos törvényeit figyelembe vevő, egyének szerint optimálisan differenciált tartalom és módszer a tanulás-gyakorlás alapfeltétele, s ehhez mérten differenciált a követelmény is.

4. Még egy fontos tényezőt kell megemlítenünk: azt ugyanis, hogy *a sikeresen elsajátított mozgáskészségek nem felejtődnek el*, míg a verbálisan tanult ismeretanyag esetében a felejtésre sokkal nagyobb a lehetőség. Ha valaki például egyszer jól megtanult úszni, akkor ez a készsége élete végéig megmarad. A mozgásműveltség adott életkorra jellemző kritériumainak kutatása mellett azt is vizsgálat tárgyává kellene tenni, vajon az egyes sportági készségek tanításának melyik az optimális életkori szakasza, mert feltételezhető, hogy ebben az életkori szakaszban lehet a legjobb hatásfokkal az adott mozgáskészségeket kialakítani.

A bírálat alatt álló tantervi javaslattal kapcsolatban kívántunk módszertani tanácsokat megemlíteni, és ez végül is újabb problémák felvetését eredményezte. Úgy véljük azonban, hogy ez természetes folyamatként értékelhető. Minden, ami új, csak akkor válhat pozitívvá, ha a további fejlődés lehetőségét hordozza magában, a fejlődés pedig sohasem problémamentes.

Gerincferdülések javítása II.

KÁRPÁTI KÁROLY

Az egyik csípőnk, pl. a jobb bármi okból történő süllyedése esetén az alábbi változások keletkeznek.

A csípőtengely (x) jobbra lejt, a gerinc alsó szakasza (G) jobbra, felső (g) balra domborodva kompenzál. Mindkét lábszár a talajon kissé balra dől. A teher nagyobbik hányada a bal csípőre (i) nehezedik. A rövidült, a hibás jobb láb terhelése csökken.

Természetesen a görbületek és eltolódások mértéke, iránya, foka a két alátámasztás között keletkező különbségek mértékétől, továbbá a hatásuk irányától függ. Ellenkező lábakon keletkező hasonló változás ugyanilyen, de ellentétes irányú elmozdulást hoz létre.

A hiba javítása az eredettől függően, betét és magasított sarok segítségével történhet. Megemeljük az alacsonyabban támasztó lábat, hogy a csípőtengely vízszintesbe, súlypont a középvonalba kerüljön.

Egy 8—9 éves gyereket gyógytornára hoztak. Szülei azt észlelték, hogy fejét ferdén tartja. Másfél S alakú skoliosisa volt, melynek alsó szakasza (G) jobbra, felső (g) balra, nyaki szakasza jobbra domborodott.

Jobb alátámasztásának kb. 2 cm-es megemelése által az összes görbületek azonnal kiegyenesedtek, és a fej is helyre billent. Ilyen nagymérvű javulás csak nem merev gerinc és tökéletes mechanikai helyreállítás esetén lehetséges.

3. Egyensúlyozás vízszintes síkban (felülnézetben).

Normális tartásnál a két vállat és két csípőízületet összekötő tengely párhuzamos egymással, és derékszöget alkot a nyílirányú tengellyel.

Torsio, csavarodás (10. ábra). Gerincoszlopunk, testünk függőleges tengelye csavarodik el. Ilyenkor mindig keletkezik nyíl- és oldalirányú görbület is. Jellemzője, ha felülről nézzük, a két vállízületet és a két csípőízületet összekötő egyenes eltér a párhuzamostól.

(Felsorolt testi hibák javítása kezdetben könnyebb, később egyre nehezebb. Bekövetkezhet olyan stádium is, amikor csak lassítani lehet, de megállítani nem.)

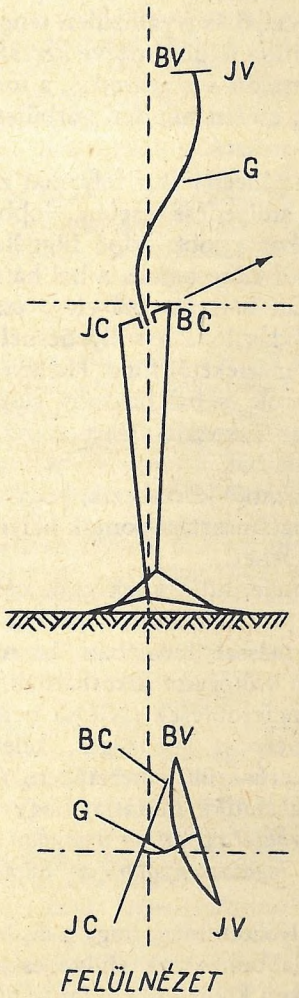

10. ábra

Pl. ha valamilyen hibából a jobb csípősarok alátámasztása alacsonyabb a balnál, akkor a jobb csípő (JC) nemcsak lejjebb ereszkedik, hanem megdől hátrafelé, a sarok irányában. Kompenzálására a bal csípő (BC) ellentétes irányba (nyílirányba) előre mozdul. A két csípőízületet összekötő egyenes (csípőtengely) a test függőleges tengelye körül elfordul és lejtőssé is válik, jobbra. Jobb oldalon hátul, balon elöl közeledik a nyílirányú egyenes felé. A csípőtengely kitérésének kompenzálására ellenkező irányba csavarodik a vállízületi tengely, a függőleges tengely körül. A jobb váll (JV) előre, a bal (BV) pedig hátra. Ezáltal a csípő és a vállízületi tengely meghosszabbítása felülről nézve keresztezi egymást. Létrejött a csavarodás, a torsio. Balsarokhiba esetén minden görbület ellentétes domborulatú.

Hasonló mechanikai folyamat zajlik le a harántív süllyedése esetén. Jobb harántsüllyedéskor a jobb csípő függőleges tengelye körül előre befelé, a bal hátra befelé, a jobb váll hátra, a bal előre csavarodik. A csavarodás foka a süllyedésnél keletkezett hiba mértékétől függ. Ha az ellenkező, a jobb sarok és bal harántív süllyed le, a csavarodás fokozott, mert mind a kettő egyirányba hat.

Mindezekből következik, hogy a torsióra a hibás alátámasztási pontok helyreállításával hatni lehet.

A gerincferdüléseknek csak néhány jellegzetes formáját mutattam be, azonban ezek egymással formában és mértékben számtalan változatot alkothatnak.

A gerincferdülések javítása bonyolultságuk ellenére is lehetséges, keletkezésük, törvényszerűségük ismeretében. A tapasztalat és a statika mutatja, hogy *a gerincoszlop görbület abban az irányban kulminál, melyben legalacsonyabb a csípők alátámasztása.*

Hansúlyozom még, hogy a cipősarok kopása, a lábboltozatok süllyedése, nívókülönbségeken kívül sokféle ferde húzó, nyomó hatást is gyakorol. A javításoknál mindezeket figyelembe kell venni.

A statikai javító hatás gyakorlatilag a cipősarok és betét által képezett alátámasztási nívó és ferdén létrehozott ellenható erők által történhet.

A gerincferdülések statikai javítását még gyógytornával kell kiegészíteni. Tornával a káros, aszimmetrikus izomhatást küszöböljük ki, sőt javító aszimmetrikus izomtónus kifejlesztése is lehetséges. A két eljárás eredményesen egészíti ki egymást. Különkülön azonban mindkettő csökkent értékű.

A bajt meg lehet előzni a fiatalok testtartásának, lábának csípőjének rendszeres ellenőrzésével és az észlelt aszimmetriák gyors korrigálásával. Pl. fokozott x-lábbal született gyermekek lába egyenesbe növekedett, ellenható betét és kifelé lejtős cipősarok hatására.

Fenti munkámban teljességre nem törekedhettem. Ez a jövőbeni kutatások feladata. Csupán a technika adta — szinte korlátlan — lehetőségekre mutattam rá. Az orvostudomány és a testnevelés mellett az eddigieknél lényegesen nagyobb gondot kell fordítani a mechanikára.

Szakirodalom

Dr. Nemessuri Mihály: Gyógytestnevelés. 1965.

Gárdos Magda: Az iskolai gyógytestnevelés gyakorlatanyaga. 1960. Gyógytestnevelési foglalkozások vezetése és módszere. 1966.

Kárpáti Károly: A ferde cipősaroktól a görbe hátig. Az emberi test mechanikája és javító tornája. 1941.

Fél évszázad a testkultúra szolgálatában

A Budapesti Közlöny 1925 októberében megjelent 236. számában a következőket olvashatjuk: a vallás és közoktatási miniszter úr a 77000/1925. XIII. szám alatt kelt rendelettel az 1921. évi LIII. t. c. 4 §-a alapján megszervezte az Országos Testnevelési Főiskolát. Így hangzott hivatalos nyelven a főiskola alapításáról szóló hír. Mi úgy mondjuk most röviden: ötvenéves a „téef". Ez a két betű fogalommá vált nemcsak a fővárosban, de országszerte is. A főiskola szerepét aligha lehet eltúlozni a magyar testkultúra fejlődésében, hiszen az ország egyetlen magas szintű testnevelési és sportszakember-képző intézménye. Elöljáróban leszögezhetjük: a TF jól ellátta feladatát. Pedig nagyon nehéz volt ez a feladat. Most a születésnapi jubileum jó alkalom arra, hogy visszapillantsunk kicsit a megtett útra.

Már a kezdet sem volt könnyű: évtizedekig tartó csatát kellett vívni a Testnevelési Főiskola létrehozásáért.

A magyarországi tornatanárképzés szükségessége már a Ratio Educationis-ban felvetődött, és a reformkorban folytatódott a szakszerű állami képzésért folyó harc. Többek között például 1848-ban — a „magyar tanítói első egyetemes gyűlésen" — Tavasi Lajos indítványának 14. pontja kimondta: „minden tanoda mellett gymnastikai intézet legyen", és megfelelő szakemberek vezessék a gyakorlatozást. De az intézményes szakemberképzés megvalósítására már nem futotta az ország erejéből. Így aztán 1840-től a Budapesti Testgyakorló Egylet magánvállalkozás formájában kezdte el a tornatanárok oktatását. Majd később (1868) a Nemzeti Torna Egylet vette át — szintén csak saját erejére támaszkodva — a „testnevelést vezető szak férfiak" képzését. 1883-ban mozgalom indult egy magasabb szintű iskoláért: a Magyarországi Tornatanítók Országos Egylete emlékiratot nyújtott be a kultuszminiszterhez a főiskola megalapítása érdekében. Az 1896-os Egyetemes Tanügyi Kongreszszus ismét napirendre tűzte a kérdést. Az első országos testnevelési kongresszuson (1909) szintén felmerült, hogy a „leendő testnevelőtanár részesüljön hasonló legmagasabb fokú képzésben, mint a szellemi nevelést végző tanár..." Az Országos Testnevelési Tanács megalakulása (1913) újabb állomást jelentett: részletes javaslatot dolgoztak ki a főiskola felállítására.

A Tanácsköztársaság idején néhány gyakorlati lépésre is sor került: kibővítették és átszervezték a tanfolyamot. A Sporthírlap májusi száma írta: „...ha a testnevelés ügyével komolyan akarunk foglalkozni, haladéktalanul szükség van arra, hogy a tornatanárképző tanfolyamot kibővítsük legalább hároméves főiskolává". Az NTE tornatanítói tanfolyamát államosították és Állami Tornatanítóképző Intézetként működött tovább, azzal a céllal, hogy 1919. szeptember 1-től főiskolává szervezik. Dienes Valéria — aki mozgásművészetet, orkesztikát tanított ekkor —, és Madzsarné, Jászi Alice beadványukban felvetették még az önálló női TF létesítésének gondolatát is. A Tanácsköztársaság bukása miatt azonban mindebből semmi sem valósulhatott meg.

A már említett 1921. évi LIII. törvénycikk, az úgynevezett testnevelési törvény 4. §-a óvatosan fogalmazva kimondta: „...az állam pénzügyeinek rendezése után ...országos testnevelési főiskolát kell felállítani." A tornatanárképző tanfolyamot 1920-ban megszüntették, de a helyette létrejött M. Kir. Tornatanárképző Intézet sem felelt meg az igényeknek, ezért 1922-ben — külföldi tanulmányutak tapasztalatai alapján — megkezdődött a főiskola megszervezése.

Két irányzat alakult ki: az egyik a kizárólagos testnevelőtanár-képzés mellett szállt síkra (finn, svéd, angol minta) a másik álláspont szerint össze kell kötni az oktatást az egyetem valamelyik fakultásával (osztrák, amerikai, német minta). Végül az utóbbit fogadták el, amelyet főleg az OTT szorgalmazott.

A következő időkben „a sport szinte bevonult a parlamentbe", s az aranycirádás boltívek alatt gyakran elhangzott: „A sport a legjobb politika, nemzetvédelmi és kulturális szempontból is." Klebelsberg Kunó — ahogy akkor tömjénezték — „a testnevelés apostola", 1924. február 18-án határozati javaslatot terjesztett a nemzetgyűlés elé a Testnevelési Alap létrehozásáról, és beszédében kiemelte a főiskola megalapításának jelentőségét. Egy új főiskola építése anyagi okok miatt lehetetlen volt, ezért azt javasolta, hogy a Sasadi-laktanya lovardáját alakítsák át tornateremmé, a közelben levő Horthy-kollégiumban pedig helyezzék el az internátust.

A megvalósítás legnagyobb akadálya a pénzhiány volt. Karafiáth Jenő, az OTT elnöke, 1925 februárjában felvetette a parlamentben, hogy — szó szerint így fejezte ki magát — „a vétkes Károlyi Mihály vagyona szellemi és testi kultúra javára legyen fordítható — és ebből elsősorban a testnevelési főiskolát kell létrehozni".

A színfalak mögött és a nyilvánosság előtt folytatott harcok, hosszú fontolgatások után végül is megalakult a főiskola, kidolgozták szervezeti szabályzatát és kinevezték az igazgatókat. „Nem hittük volna, hogy ez a merész terv megvalósul, amikor kenyérre és ócska rongyra kell az utolsó garas is" — írta a Nemzeti Sport november 18-i száma.

Az eredeti terv az volt, hogy a főiskola hároméves lesz, és „főleg a bölcsészkar filozófiai fakultásával kapcsolódik össze". Az egyetemi hallgatók heti 12 órás kiképzést kapnak, és egyéves gyakorlati tanítás után a végzősöket három szakra nevezik ki, amelyek közül „fiatalabb éveikben a testnevelést fogják tanítani..." A bölcsészkarral való összekapcsolódás azonban nem vált be és végül a TF csak egyszakos képzést adott.

A tanítás 1925. november 23-án kezdődött meg, az ünnepélyes évnyitóra azonban csak december 12-én került sor. Az első évnyitón Gyulai Ágost dr., a TF kinevezett igazgatója mondott ünnepi beszédet. Gyulai volt a régi tornatanárképző igazgatója is, és az ő vezetése alatt álló Pedagógium lett a TF otthona. Tanulmányi igazgatónak dr. Szukováthy Imrét nevezték ki.

„A szűkös létesítményeket testvériesen megosztották", a tornaterem mellé szabadtéri pályát, öltözőket, mosdókat kezdtek építeni. Azokat a sportágakat, amelyekhez nem volt megfelelő létesítmény (úszás, korcsolya, tenisz stb.), külső klubok (BBTE, BEAC, Pannónia stb.) pályáin oktatták.

Igen tarka képet mutat a három év tárgyainak összesített jegyzéke: bonctan, élettan, testfejlődéstan, anthropometria, svéd és német torna elmélete, gyakorlattana és módszertana, gyógytorna, és masszázs, atlétika elmélete és gyakorlattana, játékok, testneveléstörténet, testnevelés szervezete, lélektana és gyermektanulmány, elméleti pedagógia, magyar művelődéstörténet, vívás, céllövészet, tánc és gyakorlati tanítás.

A megalakult főiskolai könyvtár a Testnevelő Tanárok Országos Egyesületének gyűjteményét vette át „örökös letétre, valamint használatra".

Létrehozták a főiskola sportegyesületét: a TFSC-t, amelynek atlétika, labdarúgó, turisztika, majd később torna, vívás, korcsolya, evezés és lawn-tenisz szakosztályai voltak.

A TF hivatott megoldani „a nagy tréner- és leventeoktató-hiányt" is. Ennek érdekében téli és nyári tanfolyamokat, továbbképző táborokat rendeztek. Megindítottak egy ingyenes vívótanfolyamot — a mai vívótagozat ősét —, amely azonban „nem vívómesterségre hivatott előkészíteni, célja csupán az, hogy a sporttalentummal rendelkező, de szegény sorsú ifjaknak módot nyújtson az egyébként költséges sport elsajátítására".

A főiskola feladata továbbá: „a testnevelés kérdéseire vonatkozó búvárkodások végzése". Ennek elősegítésére különböző laboratóriumokat létesítettek (anthropometriai, pszichológiai stb.), előadásokat tartottak, és pályázatokat írtak ki a hallgatóság részére.

A TF megalapítása és hőskora tulajdonképpen az a három év, amit együtt töltött el — közös igazgatóval, de önálló intézményként — a polgári tanárképző főiskolával. 1928-ban a Pedagógium Szegedre helyezésével a megüresedett budai épületet teljesen átadták a TF-nek — és megkezdődött a főiskola újabb fejlődési szakasza.

Ha felületesen végigtekintünk a főiskola következő másfél évtizedén, egy „ragyogóan kibontakozó karriert" láthatunk. Már az ötéves évfordulón elhangzott, hogy a Testnevelési Főiskola „márka lett a kontinensen, amellyel egyedül csak a berlini veheti fel a versenyt..."

Komoly külföldi sikerek következtek, amelyek közül kiemelkedett: a „bulgáriai diadalút", a férfitornász-mintacsapat 1936-os olimpiai szereplése, az 1939-es svéd Lingiádén elért siker, és az Olimpia Kupa elnyerése.

A hírnév ráirányította a külföld érdeklődését az intézmény munkájára: görög küldöttség jött tanulmányozni a főiskolát, több országból érkeztek látogatók, az olasz kormányküldöttség elismeréssel nyilatkozott a látottakról. Igen népes nemzetközi gárdával rendelkezett a TF: bolgár, német, görög, román, török, cseh, sőt még amerikai és hindu hallgató is akadt a diákok között.

A külföldi sajtó egy része is felsőfokon írt a rohamosan fejlődő TF eredményeiről. Még a Vatikán lapja, az Osservatore Romano is mintaképül állította a többi főiskola elé: „a vallás-erkölcsi nevelést sem hanyagolják el... különösen a női torna terén betartják az egyház által előírt irányelveket." A kor szellemének megfelelően az évnyitók, évzárók egyházi szertartással kezdődtek (veni sancte, tedeum) és „minden jelentősebb összejövetelt a főiskola imája vezetett be."

A misék és lelkigyakorlatok mögött természetesen nem maradt le a kor másik jellemző vonása, a katonai nevelés sem. Az oktatást tartalmából és módszeréből az ünnepélyek szónoklataiból kicsendeült az irredenta szellem, a fasiszta háborús politikai törekvés. A TF zászlóavatási ünnepélyén Klebelsberg Kunó miniszter kiadta a jelszót: „Szellemet, erkölcsöt, erőt egyesítsl" Az ünnepi szónok pedig figyelmeztetett: „Főiskolai ifjúság! Sohase feledjétek, hogy ti vagytok a magyar ügy apostolai." Az 1936-os aulaavatási ünnepélyen Hóman Bálint áradozva beszélt a magyar kultúrfölényről, de ez a „fölény" úgy látszik, nem mindenkire vonatkozott, mert az évnyitón elhangzott az is: „vigyázni kell, nehogy szaporítsuk a proletárok számát a főiskolán".

A TF helyzete és szerepe tehát nem volt problémamentes. Az eredményeknek árnyoldaluk is volt.

A Testnevelő Tanárok Országos Egyesülete 1881 óta folytatott szélmalomharcot a testnevelők egyenjogúsításáért — azért, hogy egyenlő elbírálás alá vegyék őket a többi tanárral. Azt hitték, hogy évtizedes törekvésük valósul meg az 1925-ben létesült Testnevelési Főiskolával, de a reményt rövidesen csalódás váltotta fel. A végzett hallgatók kis százaléka tudott csak elhelyezkedni, azok is óraadói vagy helyettes tanári állásba. Javulás helyett még rosszabbodott is a helyzet: „eddig tornatanító volt tanári javadalommal, most testnevelő tanár lett szaktanítói fizetéssel." Akkoriban a testnevelők „Trianonjának" nevezték ezt, és a 700 tagú egyesület ádáz harcot folytatott hosszú évekig ellene —, de egyedül, mert a TF elszakadt tőlük, nem állt mellékük a küzdelemben.

Az Egyesület kifejtette, hogy „jobb lenne leépíteni a Főiskolát, és mint sok helyen (például Prágában) az egyetem egyik fakultásaként kellene kezelni a testnevelést" — így lehetne szerintük az egyenjogúsítást megoldani. Mert a főiskola név „csak cím, jelleg nélkül" — valójában szakiskola ez, „hiába tekinti a kultuszminiszter főiskolának, ha a pénzügyminiszter nem tekinti annak". A Pesti Napló 1935. augusztusi száma pedig így kesergett a külvárosi iskolák „penészvirág tanulóinak" testi neveléséről: „Az állam legújabban kitűnően gondoskodik róla, hogy a külvárosi gyerekek testi nevelése semmiben sem maradjon az angliai színvonalon alul: egyetemi rangú főiskolán nevelik a testnevelési tanárokat ...én ugyan azt gondolom, hogy a kis penészvirágok testi fejlődésének többet használna reggel három deci tej egy kiflivel..., de mindez magánügy, az államnak erre nincs pénze. A testnevelési tanárképzés területén máris lepipáltuk Angliát és Amerikát: olyan testnevelőink vannak, hogy csoda! Igaz, hogy a gyerekek még mindig csenevészek..."

A Testnevelő Tanárok Közlönye 1939-ben megállapította, hogy a Főiskola világhírneve nem áll arányban hazai működésével, ezért: „alaposan revideálni kell az egész szervezeti szabályzatot és tanítási módszert, amellyel csak néhány sokat mutató mintacsapatot és versenyzőt lehetett kiképezni, de egyebet semmit..."

Az egyenjogúsításért folytatott harc csak 1943-ban érkezett a fordulóponthoz. Ekkor az új kultuszminiszter rendeletet adott ki, amely: „a testnevelés növekvő pedagógiai, közegészségügyi és honvédelmi fontossága miatt" rendezte a testnevelő tanárok fizetését.

Ekkor már a főiskola új igazgatóval — dr. Miságyi Ottóval — új irányba haladt: a fasizmus, a háború szolgálata felé. Egyre jobban előtérbe kerültek — a „Sport mindig honvédelem" jelszónak megfelelően — a katonai tantárgyak. A negyvenes évek elején a IV. évfolyamban a harcászati oktatás és gyakorlat mellett külön gáz- és légvédelmi órákat és levente főoktató képző tanfolyamokat szerveztek. 1942-ben pedig a főiskola férfi hallgatóinak 32%-a teljesített harctéri szolgálatot, amelyet az igazgatói évnyitó beszéd így szentesített: „...kívánatos, hogy a testben és lélekben egyaránt kiváló emberpéldányok elsősorban tegyenek eleget kötelességeiknek". Ez már nem is „árnyoldal" volt, hanem maga a teljes sötétség.

A felszabadulással új korszak kezdődött a TF történetében is. A talpra állás nem ment könnyen, hiszen az „örökség" nagyon silány volt: rommá lőtt épületek, feldúlt pályák stb. Mindent elölről kellett kezdeni. Az újjáépítés — tanárok és sportolók segítségével — már 1945 májusában megkezdődött, az oktatómunka azonban csak a jövő év februárjában indulhatott be. A kormány — a kommunista párt javaslatára — kormánybiztost küldött a TF-re, de megnyugtató rendet teremteni csak a fordulat éve, 1948 után lehetett, amikor a főiskolát kivonták a Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumi felügyelet alól, és az Országos Sporthivatal mellé rendelték. Az új igazgató — dr. Hepp Ferenc — külföldi példák alapján megkezdte a főiskola egyetemmé fejlesztését. Újabb reformidőszak kezdődött 1951-től, Antal József igazgató vezetésével, és egyre nagyobb szerepet kezdett játszani a főiskola a szocialista sportmozgalmunk megteremtésében.

Az 1956-os ellenforradalom csak megzavarni tudta az oktató-nevelő munkát, de viszonylag nagyon hamar konszolidálódott a helyzet minden téren. Új tanerők kerültek a főiskolára és lehetővé vált a szakmai-ideológiai munka korszerűsítése. A hatvanas évek elején a társadalmi változások következtében szükségessé vált egyetemi reformtörvény megvalósítása hozott sok újat a TF életében. A reformbizottság évekig tanulmányozta a korszerűsítés lehetőségeit, számos jó javaslatot tett (arányos óraterv, óraszámcsökkentés, új tankönyvek, fiatal szakkáderek beállítása, a tudományos kutatás fokozása stb.). Közben ismét új igazgató került a főiskola élére, 1965-től Kerezsi Endre igyekezett a reformtörekvéseket valóra váltani, melyek sajnos nem mindig találtak megértésre legfelső sportvezetésben. Fontos esemény volt a főiskola életében a várva várt uszoda átadása és néhány létesítmény korszerűsítése.

Kerezsi Endrét betegsége megakadályozta, hogy tovább folytassa a reformok megvalósítását, így utódjára, dr. Terényi Imrére várt ez a nehéz feladat. Az időközben létrejött új vezető szerv, a Magyar Testnevelési és Sportszövetség (MTS) 1967-ben a II. kongresszusán irányelveket adott ki a főiskola fejlesztésével kapcsolatban. Kiszéle-

sítették a TF feladatkörét, ismét ide helyezték az edző- és vezetőkáder-képzést, megkezdték az egyetemmé válás feltételeinek kialakítását. Végre felélénkült a tudományos kutatómunka is, megszűntek a különböző konfliktusok a főiskola, illetve a Testnevelési Tudományos Tanács (TTT), valamint a Testnevelési Tudományos Kutató Intézet (TTKI) között. A TTKI a főiskolához került és a Testnevelési Főiskola Kutató Intézeteként (TFKI) új koncepcióval és új szervezeti egységekkel kezdte meg a kutatást. A könyvtárat is korszerűsítették, és valóban jól működő szakkönyvtárrá fejlesztették, melyben jelenleg 54 000 könyv, 163 hazai és 222 külföldi folyóirat található. Ugyanakkor létrehozták a Szakkönyvtári és Dokumentációs Intézetet (SZDI), melynek legfontosabb feladata a főiskola és a magyar sportmozgalom munkájának segítése, a szakemberek informálása, a TF kiadványok gondozása, nemzetközi kiadványcsere-kapcsolatok lebonyolítása. Ebben az időszakban sokat fejlődött a főiskola, többek között új szak indult: a sportszervezői szak. Ezen a szakon levelező tagozat keretében folyik az egyszakos sportszervezők felsőfokú oktatása, ahol a hallgatók elsajátítják a szervezés és vezetés korszerű ismeretét. Főiskolai szintűvé vált az edzőképzés is, melynek az utóbbi években már nappali tagozata is van. A továbbképzés valamennyi szakon (tanári, edzői, szervezői) szintén a TF irányításával folyik. A Főiskola 1970 óta kéthetes Nyári Egyetemet rendez külföldi szakemberek részére. A Nyári Egyetem témaköre esetenként változó, a szakmai foglalkozásokat értékes kulturális programmal egészítik ki.

A főiskola sportegyesülete: a TFSE. Megalakulása egybeesik a TF életre hívásának időpontjával. Az ország egyik patinás egyesülete ez, mely hozzájárul az oktató-nevelő munka fejlesztéséhez is. Kedvező körülmény, hogy az edzéseket ugyanazok a tanárok vezetik, akik a főiskolai oktatásban is foglalkoznak a versenyzőkkel. A TFSE sportolóinak eredményeit külföldön is ismerik és becsülik, Balczó András, Zsivótzky Gyula, Németh Angéla és még több olimpiai és világbajnokkal rendelkezik az egyesület, bár anyagi lehetőségei igen szerények. A városrész rendezése miatt a meglevő Csörsz utcai sportpályából egy részt a főiskolától, és csökken az Alkotás utcai frontja is. Viszont — a tervek szerint — új főépületet és fedett sportcsarnokot kap a következő évtizedben. Minden remény megvan arra, hogy a Magyar Testnevelési Főiskola a következő ötven évben hírnevét tovább növeli, és egyre magasabb szinten tudja kielégíteni szocialista testkultúránk szakemberigényét.

dr. Takács Ferenc

Szabolcs megyei helyzetkép

Megyénk területén valamennyi helyiségbe eljutottak a felsőbb szinten hozott határozatok, irányelvek, amelyek a körülményeknek megfelelően megvalósultak. A korszerű, a helyi adottságokhoz igazítható tanterv maradéktalan megvalósítását két tényező hátráltatja: a kevés létesítmény és a szaktanárhiány.

A létesítmények fejlesztésének üteme lassú. A tanterv ugyan rugalmasan — a helyi körülményeket figyelembe véve — határozza meg a tananyagot, azonban a nagymérvű differenciálás abból a szempontból nem jó, hogy nem ösztönöz újabb létesítmények megteremtésére.

Megyénk területén a tornaterem céljára épült gyakorlóhelyek száma 18. A téli időszak testnevelési óráinak megtartására 63 szükségtornaterem áll a tanulók rendelkezésére. 189 osztott iskolát alapul véve a fedett létesítményekkel való ellátottság aránya 42,8%. Ezen kívül még 87 szabadtéri létesítménnyel rendelkeznek iskoláink. A szükségmegoldásokkal történő fejlesztés lehetőségei korlátozottak, és a kor követelményeinek sem felelnek meg. A zavartalan munka érdekében 84 iskola veszi igénybe a közeli falusi sportpályát, 36 iskola — rossz idő esetén — a kutúrtermet, 6 iskola alkalomszerűen él az uszodák adta lehetőségekkel.

Nagymérvű javulás tapasztalható az intézmények saját költségvetésből történő beszerzéseinek terén. Az 1973. évben összesen 885 ezer forintot fordítottak sportszerek vásárlására.

A Megyei Tanács V. B. Művelődési Osztálya jelentősen segíti a testnevelés tanítása problémáinak megoldását, s ezt az is mutatja, hogy 1973-ban egymillió forintot bocsátott az iskolák rendelkezésére, és ebből az összegből sikerült megoldanunk a szükségtornatermek felszerelésének ellátását. Ez a támogatás több iskolát ösztönzött szükségtornaterem létesítésére.

A részben osztott és a kis létszámú iskolák helyzete igen rossz. 109 ilyen iskola közül szükségtornateremmel rendelkezik 2, saját úttörősporttelepe van 3-nak, míg 16 iskola vehet igénybe sportpályát, kultúrtermet.

Megyénk területén jelenleg 137 testnevelés szakos tanár dolgozik 93 osztott iskolában. (A 189 osztott iskolát alapul véve tehát az ilyen típusú intézmények 49,2%-ában van szaktanári ellátottság.) A személyi feltételek lassan javulnak, s ezt mutatja a levelező úton tovább tanuló 40 testnevelés szakos hallgatói létszám is.

Meg kell emlékeznem azokról a testnevelőkről is, akik kb. 20—25 éves tanítás után már bizony elfáradnak, s ezért a kisebb igénybevételt jelentő másik szakjukban kívánnak tevékenykedni, lemondva a testnevelés tanításáról. Nem a tantervi követelmények teljesítése okozza ezt az elfáradást,

KÖRPERERZIEHUNG
Heft 5/1975.

Antalné Horváth: Zur Vorbereitung der Studienbewerber für das Fach Körpererziehung 129
Ferenc Gergely: Zur Vorgeschichte unserer Sportzirkel 134
Ildikó Kovács-Nagyné: Zur Realität der Selbstbewertung und des Anspruchsstandards 138
Dr. György Nagy: Alter und Motivation III 142
Sándor Nagy: Experimentieren, erforschen, publizieren 145
Károly Kárpáti: Ausbesserung der Rückgratverkrümmungen II. 155

RUNDSCHAU

ОБУЧЕНИЕ ФИЗКУЛЬТУРЕ
№ 5 1975 г.

Антальнэ Хорват: Подготовленность поступающих в институт физкультуры 129
Ференц Гергей: К предыстории наших спортивных кружков 134
Илдико Надьнэ-Ковач: Реальность самооценки и уровня потребований 138
Д-р Дьёрдь Надь: Возраст и мотивация III 142
Шандор Надь: За экспериментороваия, исследования, публикации 145
Карой Карпати: Исправление сколиоза II ... 155

ОБЗОР

hanem az iskolai sportmunkával együtt járó edzés, illetve a rendszeres szombat—vasárnapi s a versenyzéssel összefüggő utazási kényszer. Ahhoz ugyanis, hogy a testnevelő a minőség nevelésével is foglalkozni tudjon, rengeteg többletmunkát kell végeznie, s a pihenőnapját is fel kell áldoznia. Mindent elkövetünk azonban annak érdekében, hogy az ilyen, nagy tapasztalattal rendelkező testnevelőknek a helyzetén javítsunk, és megtartsuk őket szakterületükön.

Tanáraink a heti háromórás testnevelést nagy lelkesedéssel fogadták, bár eleinte sokasodtak a problémák, mégis sikerült ezeket megoldanunk. A szaktanárok felkészültsége, az iskolák vezetésében megnyilvánuló szemléletmód garancia arra, hogy a heti 3 órás testnevelés betölti azt, amire hivatott.

Vizsgálat tárgyává tettük, hogy a tanulók hogyan fogadták a heti 3 órás testnevelést:
egységesen helyeselték 293 iskolában
a tanulók véleménye megoszlott 20 iskolában,

A nevelőtestület 255 iskolában egységesen helyeselte, 57 iskolában fenntartással fogadta, míg 1 iskolában ellenezte a háromórás testnevelést. (Az okok vizsgálatára nem tértünk ki.)

A tömbösítés lehetőségével megyénkben csupán 15 — kényszerhelyzetben levő — iskola élt. (2940 tanulócsoportot alapul véve csupán a tanulócsoportok 3,2%-a tart tanítás nélküli fél napon testnevelési tornaórát.)

A tanulók fizikai képességeinek fejlesztése évek óta kiemelt feladat megyénkben. Ennek érdekében eredményesen alkalmazzák nevelőink a különböző kéziszereket, továbbá nagy lehetőséget biztosít erre a differenciált foglalkozások bevezetése is. Az ilyen foglalkoztatási formához a szükséges eszközöket (szereket) társadalmi úton is igyekeznek biztosítani tanáraink. (Sok esetben az üzemek szocialista brigádjai készítettek hulladék anyagból különböző kéziszereket az iskolák tanulói részére.)

A továbbképzés megyénk területén rendszeresen folyik. Különösen nagy gondot fordítunk az alsó tagozatban tanító pedagógusok testnevelési továbbképzésére. Az 1971/72. tanévtől nyári tanfolyam formájában 75 nevelővel ismertettük meg a tantervi követelményekre való felkészítés korszerű módszereit.

Vannak tehát eredményeink, és vannak bizony hiányosságaink is. Törekvésünk azonban változatlanul az, hogy eredményeinket fokozzuk, és hiányosságainkat csökkentsük!

Kovács György

2,40 Ft

A testnevelés tanítása

EGYÉNILEG IS ELŐFIZETHETŐ

a Posta Központi Hírlap Irodánál
(1900 Budapest, József nádor tér 1.)
vagy bármely postahivatalnál

Előfizetési díj egy évre 14,40 Ft
fél évre 7,20 Ft

Pénzforgalmi jelzőszám: KHI 215—96162

Ne felejtse el a befizetési lap hátoldalán feltüntetni, hogy a lapot melyik lapszámtól kezdve kéri!

INDEX 25 824